

Slovenski Pravnik

Glasilo društva „Pravnika“ v Ljubljani

VSEBINA:

1. Dr. Vladimir Grossmann: Kreditne in kavcijske hipoteke . . .	97
2. Dr. Gorazd Kušej: Kakšen je odnos naših vrhovnih državnih organov do proračuna	112
3. Dr. Avgust Munda: Preklic predloga (§ 85 Kz.) in umik zasebne tožbe	127
4. Književna poročila	134
5. Razne vesti	149

Priloga: Odločbe kasacijskega sodišča v kazenskih stvareh II, št. 255—261 (p. 13).

V LJUBLJANI 1936

UREDNIK: DR. RUDOLF SAJOVIC

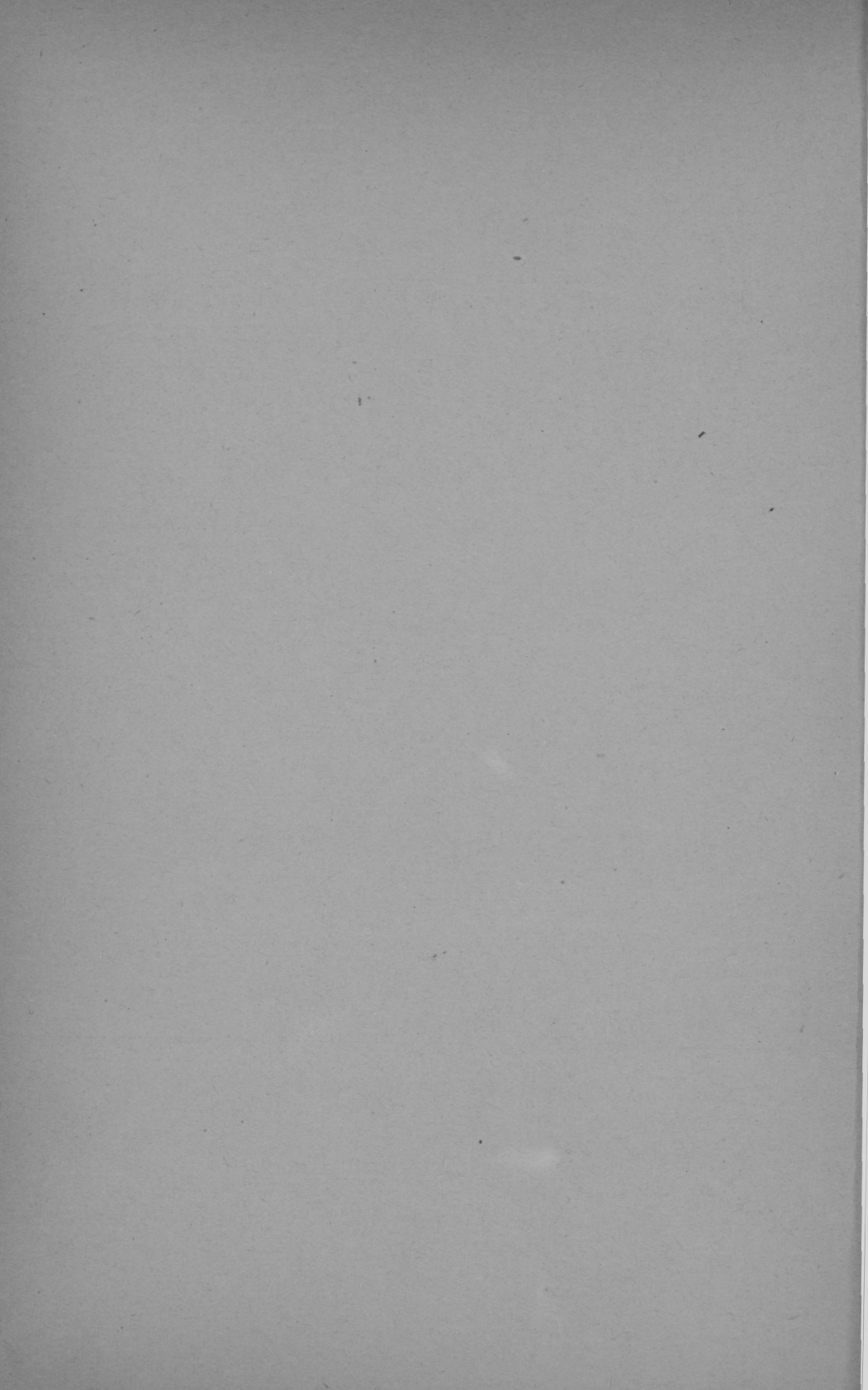
Tiskali J. Blasnika nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani. — Odgovoren L. Mikuš.

Rokopisi naj se pošiljajo:

Uredništvo „Slovenskega Pravnika“ v Ljubljani, Bleiweisova cesta 16/I

Izhaja mesečno. — Naročnina 60 Din na leto

Članarina (naročnina) naj se nakazuje na čekovni račun Poštne hranilnice, podružnice v Ljubljani št. 11.870 (Društvo „Pravnik“ v Ljubljani).



Kreditne in kavcijske hipoteke.

(Maksimalne hipoteke.)

Dr. Vladimir K. Grossmann.

A. Terminologija.

Naziv „Kreditna hipoteka in kavcijska hipoteka“ za zastavno pravico do določenega najvišjega zneska, kakor jo je uzakonil na našem pravnem področju prvič splošni zemljiškoknjižni zakon z dne 25. julija 1871 d. z. 95 v svojem § 14, je temu zakonu samemu še nepoznan. Ustvarila ga je šele literatura¹ in judikatura, toda že v prvih letih

¹ Literatura.

Navedena je le v tej razpravi upoštevana literatura. Nadaljna literatura je citirana v navedenih spisih. V razpravi citiram le ime avtorja; z dostavo letnice se citira ena od več razprav istega avtorja. Sistemi: Dr. Exner Adolf, Das Österreichische Hypothekenrecht (1876). — Dr. Landauer Štefan, Grundlagen und Systematik des neuen österreichischen Hypothekarrechts (1904). — Dr. Ehrenzweig Armin, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. 1./2. Das Sachenrecht (1925). — Dr. Pfersche Emil, Grundriß des Sachrechts (1911). — Dr. Burckhard, System des österreichischen Privatrechts. Die einzelnen Privatrechtsverhältnisse (1899). — Walker Gustav-Jaitner Otto, Österreichisches Exekutionsrecht (1925). —

Komentarji: Dr. Košutić Mirko, Tumač k zakonu o zemljišnim knjigama. — Dr. Čulinović Ferdo, Komentar zemljišnoknjižnih zakona (1931). — Dr. Klang Heinrich, Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch 1./2 §§ 353 bis 350, (1931). — Dr. Stubenrauch Moritz, Kommentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche, 1. (1892). — Dr. Neumann Georg-Dr. Ludwig Lichtblau, Kommentar zur Exekutionsordnung (1928, 1929).

Razprave: Dr. Fischer-Colbrie Eduard, Anfechtung von Hypotheken durch Nachhypothekare nach österreichischem Rechte (Manz, 1902). — Isti, Über Kautions- und Kredithypotheken. (Juristische Blätter, 1926, št. 13.). — Dr. Leipen Max, Beiträge zur Lehre von der Cautionshypothek (Juristische Vierteljahrsschrift. 1886, zv. IV.). — Dr. Calligaris Ludwig, Credit- und Maximalhypotheken nach österreichischem und deutschen Recht. (Allgemeine österreichische Gerichtszeitung, 1903, št. 6.). — Isti, Die Uebertragbarkeit der Credithypotheken. (G. Z. 1898, št. 16.). — Dr. P. Exekutive Höchstbetragshypotheken. (J. B. 1885, št. 41). — Bežek Ruprecht, Credithypotheken und das Convertierungsgesetz. (Zeitschrift für Notariat

veljave navedenega zakona. V zakonodajo je prišel navedeni naziv s § 224 izvršilnega reda z dne 27. maja 1896 (i. r.).

Za kreditno in kavcijsko hipoteko skupno se uporablja naziv: **m a k s i m a l n a h i p o t e k a**, nemški tudi „Höchstbetragshypothek“. Vsaka druga sestavljenka v slovenščini bi bila ali netočna ali preobsežna. Za pojem maksimalne hipoteke se uporablja tudi naziv „kavcijska hipoteka“ v širšem smislu, ki obsega kreditne hipoteke in kavcijske hipoteke v ožjem smislu.²

S pojmom „varnostne hipoteke“³ označujemo pravno in ekonomično svojstvo maksimalne hipoteke in genere, ne pa tako hipoteko in specie.

B. Uvod.

Sedes materiae sta pri nas veljajoča:

1) § 14, 2. do 4. odstavek jugoslovanskega „zakona o zemljiških knjigah“ z dne 18. maja 1930 (Zzk.), ki je dobil obvezno moč 1. januarja 1931 in

2) § 224 i. r. veljačoč od 1. januarja 1900, katerega bo svoječasno nadomestil § 187 jugoslovanskega „izvršilnega postopnika“ z dne 9. julija 1930 (Ip.) in bo dan, ko bo stopil ta zakon v celoti v veljavo, določen s posebnim zakonom. Citirana paragrafa obeh izvršilnih zakonov se vsebinsko popolnoma strinjata.

Ostale zakonite določbe seveda posezajo v pravna razmerja maksimalnih hipotek, jih pa ex professo ne urejajo.

und freiwillige Gerichtsbarkeit, 1891, št. 23). — Isti, Die Einräumung des Exekutionsrechts für Nebenverbindlichkeiten im Exekutionstitel ist ein Höchstbetrag für dieselben im Exekutionszuge. (N. Z. 1896, št. 3). — Gansl Emanuel, Widersprechende oberstgerichtliche Entscheidungen über die Zulässigkeit der Uebertragung von Kautions- und Kredithypotheken. (N. Z. 1912, str. 354). — Neimenovani, Zur Frage der Verzinsungspflicht von Kautionsforderungen durch den Ersteher einer versteigerten Liegenschaft. (J. B. 1911, št. 34). — Dr. Dolensky, Ueber die Behandlung der „Nebengebühren bis zum Höchstbetrage“ (Kostenkaution) bei der Meistbotsverteilung. (Gerichtshalle, 1900, št. 30, 31). — Dr. Paupie Ed., Kautionshypotheken für Nebenverbindlichkeit in der Meistbotsverteilung (G. H. 1907, št. 37—39). —

Odločbe: Zbirke in objave v raznih strokovnih listih.

Materialije: Kaserer, Zemljiškoknjižni zakoni.

Priročniki: Dr. Bartsch Heinrich, Das österreichische allgemeine Grundbuchsgesetz in seiner praktischen Anwendung (1928). — Offenhuber Franz, Handbuch über das Grundbuchswesen (1898).

² Tako Leipen in judikat št. 234, Gl. U. n. v. 7492. Gl. pod II. a) drugi odstavek.

³ Sicherungshypothek.

Zgodovina § 14 Zzk. sega nazaj do l. 1855. Tega leta je bila izvršena najpomembnejša reforma bivše avstrijske zakonodaje na polju zemljiškoknjižnega prava. Z uredbo justičnega ministrstva z dne 15. decembra d. z. 222 je bil izdan nov zemljiškoknjižni red za Ogrsko, Hrvatsko, Slavonijo, srbsko Vojvodino in Tamiški Banat; nazivali so ga začasni ogrski zemljiškoknjižni red.⁴

To je bilo prvo avstrijsko moderno zemljiškoknjižno pravo, kojega § 65 je bil v bistvu recipiran v avstrijskem § 14 zemljiškoknjižnega zakona iz l. 1871, slednji pa doslovno preveden v naš § 14 Zzk. Navedeni § 65 ogrskega provizorija je tedaj veljal najprej na velikem hrvatskem in srbskem delu teritorija naše države in ko je bila bivša habsburška monarhija razdeljena na dve državni polovici ter je ogrska vlada kar povprek odpravila avstrijsko zakonodajo, je bilo izjemoma in izrečno prizanešeno temu zemljiškoknjižnemu redu.⁵ Veljal je na navedenem teritoriju do uveljavitve jugoslovanskega Zzk.

Zakonodavčeva tendenca iz 1855 in 1871 je bila ustvariti moderno, prometu dostopno hipoteko. Exner poudarja, da hoče moderna hipoteka postati blago. Tej zahtevi zemljiškoknjižni zakon iz l. 1871 in tudi poznejša avstrijska zakonodaja, če izvezamemo predpise o fundiranih delnih obligacijah in zastavnih listih, nista zadostila vse do III. delne novele k o. d. z. iz l. 1916.

Vzrok temu je iskati v rimskopravni koncepciji hipotečnega prava v avstrijski zakonodaji, kojega jedro je uzakonjeno v določbi § 449 o. d. z. o absolutni akcesorni naravi vsake zastavne pravice, tedaj tudi hipoteke.^{5a}

Vprav načelo akcesorne narave hipoteke pa je v bistvu kršeno v drugem odstavku § 14. našega kakor tudi avstrijskega zemljiškoknjižnega zakona, ki ustanavlja maksimalne hipoteke. Zato je tem lažje razumeti, da sta na eni strani literatura in judikatura, kakor sta sicer z lahkoto teoretično premostili nesoglasje med načelom akcesornosti hipoteke in maksimalno hipoteko ali pa ga sploh nista opazili, vendar zelo kolebali in delali ovire nemotenemu razvoju maksimalne hipoteke v praksi, dočim je na drugi strani gospodarska praksa vse bolj spoznavala pomen in uporabnost kreditnih in kavcijskih hipotek in se jih zato čedalje bolj posluževala. Tako poudarja Calligaris⁶ pripravnost kreditne

⁴ Exner, Košutić, Čulinović.

⁵ Exner.

^{5a} Stubenrauch, Klang, i. dr.

⁶ G. Z. 1903.

hipoteke, da se napravi realen kredit dostopen trgovskemu, zlasti tudi meničnemu kreditu. Res je primerjava z nemškim, bolj nemškopravnim hipotečnim pravom, ki pozna mnogobrojne hipotečne oblike, zlasti primerjava z nemško zavarovalno hipoteko (Sicherungshypothek), pomagala premostiti vsebinsko protislovnost rimskopravne koncepcije hipoteke napram maksimalni hipoteki, je pa zato povzročila tudi mnoge zmešnjave, ki so ovirale razvoj te hipoteke.

Vkljub vsemu se je hipotečno pravo zakona iz l. 1871, kot pravi Pfersche, izkazalo kot vzoren primer, kako je to pravo v praksi sledilo in moglo slediti potrebam gospodarškega razvoja daleč preko zakonodavčevega miselnega okvira in historične interpretacije. Če je slednjič naša država skoraj v celoti recipirala novelirani avstrijski zemljiškoknjižni zakon, dokazuje to še vedno življensko uporabnost tega zakona, ki bi pa zlasti brez § 14, odst. II. o maksimalnih hipotekah ne zadoščal potrebam modernega gospodarstva.

Važna je bila za zemljiškoknjižno pravo cesarska naredba z dne 19. marca 1916, d. z. 69, tzv. tretja delna novela, katere §§ 33—40 in 45—50 so posegli globoko zlasti tudi v hipotečno pravo, katero so približali nemškim hipotekarnopravnim principom zlasti s tem, da so legalizirali nekake izjeme od načela zastavnopravne akcesornosti pri hipotekah in ustvarili v nemškem pravu že prej udomačeni tzv. „locus-princip“ s tem, da so načelno odpravili pravico naslednjih zastavnih upnikov, da napredujejo v boljši vrsti red ob plačilu predhodne hipotečno zavarovane terjatve⁷ in z ustvaritvijo lastniške hipoteke.

Ta novela je v našem pravu šele omogočila živahnejši in prestejši promet s hipotekami, kakor homo to spoznali še v sledečih poglavjih.

C. Maksimalne hipoteke.

I. Pravna struktura maksimalne hipoteke.

§ 14 odst. 2. in 3. Zzk., ki ustanavlja poleg navadne hipoteke posebni pravni lik kreditne in kavcijske hipoteke, določa doslovno to-le: „Če naj se z zastavno pravico zavarujejo terjatve, ki bi utegnile nastati iz dovoljenega kredita, iz prevzetega posloводства ali iz jamčevanja ali povračila škode, je treba navesti v listini, na katere podstavi naj se

⁷ § 42 III. delne novele k o. d. z. je ukinil člen XXVIII. uvodnega zakona k i. r. kateri je dajal navedeno pravico.

izvrši vpis, najvišji znesek, ki ga sme doseči kredit ali odgovornost.“

„Če ta znesek v listini ni naveden, mora biti označen v prošnji.“

Te določbe slede neposredno za 1. odst. § 14, ki določa, da se sme zastavna pravica vpisati le za denarno svoto, določeno po številkah. Neposredna navezanost 2. in 3. odstavka na to vsebino 1. odstavka, tedaj njiju sistematična uvrstitev, kakor tudi dikcija teh dveh odstavkov, vse to bi kazalo, kakor da bi v tem primeru ne šlo za določbe, ki ustanavljajo posebno vrsto hipoteke, marveč le urejajo poseben način vpisa navadne hipoteke v smislu zemljiško-knjižnega zakona.^{7a} Najverjetnejše je, da je bil tega mnenja zakonodavec (v letih 1855 in 1871) sam. Vendar temu ni tako; pravna analiza in praksa sta pokazali, da ločijo pravne like navadne hipotek na eni strani in kreditne ter kavcijske hipoteke na drugi strani bistveni elementi.

Po besedilu zakona naj se z maksimalnimi hipotekami zavarujejo bodoče terjatve, *incertae an, incertae quando*. Terjatve tedaj niso le terminirane, one so po svojem samem obstoju *bodoče*.⁸ Vendar večinoma in načeloma ne gre za pogojne terjatve, katerih nastanek je odvisen od določenega pogoja v pravnem smislu. Njih svojstvo, da so *incertae an* leži v tem, da je podano neko kreditno, poslovodstveno, jamčevalno ali tako razmerje, ki utegne ustvariti odškodninski temelj, — vsa ta razmerja imenujemo *temeljna razmerja* v sm. § 14/II Zzk, — in od soglasne volje udeleženih strank ali od njih samostojnega pravnega odn. nepravilnega ravnanja je odvisno, ali bo terjatev sploh nastala ali ne, t. j. če bo n. pr. dovoljeni kredit realiziran, ali če bo nastala delodavcu terjatev proti poslovodji-blagajniku iz njegovega nepravilnega vršenja blagajniške službe, itd. Gre tedaj za povsem svojevrstne predpostavke, od katerih je odvisen nastanek terjatve. *Pogoj*⁹ je bodoče negotovo dejstvo, od čigar nastopa je po volji strank napravljen zavisen učinek pravnega posla ali pravice. Pri gori mišljenih bodočih terjativah pa ne gre niti za potestativne pogoje, ker pravni posel (n. pr. posojilo), za katerega pogojni učinek bi naj šlo, sploh še ni sklenjen, ali pa sploh ne gre za pravni posel, iz katerega naj bi nastala kaka terjatev,

^{7a} V tem smislu se glase razlogi prve instance v odl. Gl. U. 8652.

⁸ Exner.

⁹ Definicija po Sohm-Mitteis-Wenger-jevih institucijah rimskega prava, 1923. Primerjaj § 696 o. d. z., po katerem je pogoj dogodljaj, od katerega se napravi odvisna kaka pravica.

nego le za učinke izvestnih deliktних dejanskih stanov.^{9a} Obstajati mora sicer že temeljno razmerje, n. pr. kreditna pogodba, vendar je s tem ustvarjena za nastanek terjatve kot take šele gospodarska podlaga,^{9b} ne pa še dejanska podlaga^{9c} in je seveda možno, da iz kreditnega razmerja sploh ne bo nastala nikaka terjatev.^{9c}

Ko se zavaruje taka terjatev po besedilu zakona samega „z zastavno pravico“, ne more biti dvoma, da gre za resnično in že obstoječo zastavno pravico ne glede na to, da nudi varnost bodoči terjatvi.¹⁰ To trdi že Exner, ki izvaja dopustnost veljavne zastavne pravice za bodoče terjatve iz določb o. d. z., ki govore o zavarovanju bodočih terjatev n. pr. odškodninske terjatve v sm. § 341 o. d. z. in drugih.

^{9a} Leipen razlikuje pri maksimalnih hipotekah:

a) take za že nastale terjatve, kjer pa še njih višina ni ugotovljena in so zato številčno z najvišjim zneskom omejene in

b) hipoteke za bodoče terjatve, ki tedaj sploh še ne obstoje. Dočim je oblika navadne hipoteke dostopna tako pogojnim kakor terminiranim terjatvam, ima maksimalna hipoteka po Leipenu specifično veljavo za one bodoče terjatve, ki se razlikujejo od terminiranih po tem, da so incertae an, od pogojnih terjatev pa po tem, da ni njih nastanek odvisen od nastopa pogoja, t. j. izvestnega dejstva, ki ga je sicer določila volja strank, potem pa nastopi vendar neodvisno od te volje, — nego v našem primeru sploh še nedostaja ves dejanski stan, potreben za nastanek terjatve kot take.

^{9b} Pa čeprav v obliki kreditnega dogovora, tedaj v pravni obliki.

^{9c} In zopet tudi pravna podlaga, kakor odštetje denarja, dohoda blaga itd.

^{9c} Da je za dopustnost vknjižbe maksimalne hipoteke potrebno, da obstoji določeno temeljno razmerje (podrobneje gl. pod II.a), o tem so si edini vsi avtorji in vse odločbe; edino izjemo dela Čulinović. Ko ponavlja to zahtevo vseh avtorjev, pravi Čulinović, da ta zahteva nima osnove v zakonu in da sodišče ni dolžno preiskovati, ali obstoji tak „pravni odnos“ med strankami. Iz načel Zzk., iz njega §§ 14/II in 26/I in II. (vknjižbe so dopustne edinole na podstavi listin, listine pa morajo vsebovati veljaven pravni naslov, če gre za pridobitev stvarnih pravic) pač jasno izhaja, da mora biti podano in navedeno temeljno razmerje (pravni odnos kot pravni naslov). Pač pa Čulinović sam zopet poudarja, da so primeri iz § 14/II Zzk. izjeme od načela specialitete iz njega I. odstavka in da so zato 4 slučaji, kadar je vpis mogoč, navedeni taksativno. Ta kakor nekatera druga Čulinovičeva izvajanja izdajejo, da on pravno naravo maksimalne hipoteke in z njo nastajajoče pravne situacije povsem napačno pojmuje.

¹⁰ Klang, Ehrenzweig, Pfersche, Fischer-Colbrie J. B. 1926, Čulinović, Bartsch. Jud. 234 pravi, da ustvari kavcijska hipoteka najprej samo pogojno zastavno pravico, ki še ni sposobna za uveljavljanje (Gl. U. n. v. 7492). Bartsch je v svoji razpravi „Das Recht des Hypothekars, G. Z. 1902 zastopal še mnenje, da tvori maksimalna hipoteka, dokler terjatev iz temeljnega razmerja še ni nastala, samo pridržek vrstnega reda.

Imamo tedaj primer, ko se po § 14/II Zzk. osnuje zastavna pravica za še neobstoječo terjatev. S tem dejstvom pa je prelomljeno načelo akcesornosti ^{10a} zastavne pravice, kakor ga postavlja, sledeč rimskemu pravu, naš § 449 o. d. z. Klang sicer odločno trdi, da je maksimalna hipoteka strogo akcesorne narave, pa te v obliki nadpisa postavljene trditve sploh ne utemeljuje. Ko za tem nadpisom navaja kot načelo, da se upnik pri maksimalni hipoteki na vpis kot dokaz obstoja terjatve ne more sklicevati, sam pobija svojo trditev, ki ima veljavo le v tej obliki, da brez nastanka terjatve ne more biti govora o uveljavljanju zastavne pravice,¹¹ kar pa je nekaj drugega.

Krainz (System des allgemeinen Privatrechts) in Deme-lius (Pfandrecht) menita, da je zastavna pravica za vsako bodočo terjatev sama zgolj bodoča zastavna pravica. To načeloma velja za vknjiženo navadno hipoteko, predno vknjižena n. pr. posojilna terjatev sploh nastane. Če ne pride do odštetja posojila, je upravičen lastnik zahtevati takoj izbris te hipoteke. Drugače je to pri maksimalni hipoteki. Nje izbris se ne more zahtevati, dokler obstoji temeljno razmerje, pa bodisi da ne obstoja nikaka terjatev.¹² Ehrenzweig citira še Gierkeja, kateremu pomeni hipoteka za bodočo terjatev pogojno zastavno pravico, ter Tuhra, ki jo označuje za pričakovanje.¹³ Naziranje obeh teh avtorjev pa vsaj za maksimalne hipoteke spričo besedila zakona ne prihaja v poštev.

Maksimalna hipoteka pa ni namenjena, da bi zavarovala zgolj bodoče terjatve. Ni toliko bistveno, da gre za bodoče terjatve, kakor da gre za še nedoločene ali stalno se spreminjajoče terjatve. Ta nedoločnost se izraža predvsem v nedoločnosti višine terjatve, ki pa mora izvirati iz določenega temeljnega razmerja. Zato se more vknjižiti maksimalna hipoteka tudi v primeru, ko terjatev že obstoji, pa še ni številčno likvidirana,¹⁴ bodisi da nje višina še ni določljiva, n. pr. pri že obstoječih odškodninskih terjativah, ali pa da n. pr. vse delne kreditne in odškodninske terjatve, ki bodo tvorile nekoč določeno enoto terjatev, sploh še niso nastale. Tudi te primere krije § 14/II l. c.

Maksimalna hipoteka po sebi, kakor smo videli, v svojem obstoju ni odvisna od obstoja nikake terjatve, potem-

^{10a} Odl. Gl. U. 8652 poudarja, da § 14/II. zemljeknjižnega zakona ni v nasprotju s § 449 o. d. z.

¹¹ Kakor to pravilno poudarja Jud. 234.

¹² Najsi še sploh ni nastala, ali je že ugasnila.

¹³ Anwartschaft po Babniku.

¹⁴ Exner, Bartsch, Leipen, kakor op. 9a. Odl. Gl. U. 5293.

takem ona ni akcesornega značaja, enako kot nima akcesornega značaja nemškopravna Grundschild, čeprav služi ta povsem drugim gospodarskim svrham in ima povsem drugačno pravno naravo kot ona.

Tudi specialitetno načelo kot eno izmed temeljnih načel našega hipoteknega prava, kakor velja na splošno tudi za maksimalno hipoteko v pogledu določnosti objekta, prioritete, in slednjič oseb^{14a} in pravnega temelja,¹⁵ je utrpelo izjemo bistvenega značaja v pogledu določnosti terjatve.^{15a} Številčno določene denarne svote, kot jo imamo neobhodno pri navadni hipoteki, vprav pri maksimalni hipoteki nimamo in je v zemljiško knjigo tudi ne vpišemo. Mesto nje stopi najvišji znesek,¹⁶ ki ne določa vsebine kake terjatve, temveč le mejo hipotekarnega jamčevanja.

Ko smo ugotovili, da je maksimalna hipoteka prava zastavna pravica, smo obenem izključili ji dati pravno naravo vrstnega reda^{16a} v sm. § 60 Zzk., s katerim ima to skupno, da se ustanavlja za bodoče terjatve in določa najvišji znesek bodočega hipotekarnega jamčevanja, razlikuje jo pa od vrstnega reda, da se ta ne vknjiži, marveč zaznamuje, da je časovno omejen, da ne mora vsebovati niti osebe bodočega upravičenca niti navedbe pravnega temelja.^{17, 18}

Trdne zveze med hipoteko in terjatvijo ni, kakor je podana pri navadni hipoteki.^{18a} Do identifikacije oz. uveljavljanja maksimalne hipoteke so v njenem okviru dejanski zavarovane terjatve povsem neodvisne od zastave, ta pa je neodvisna od terjatev, katerim utegne v danem primeru služiti. Maksimalna hipoteka je kakor struga, po kateri se pretakajo terjatve iz določenega vira, to so one, ki so nastale iz odnosnega temeljnega razmerja. Kar jih iz njega izvira,

^{14a} Upravičenca je treba tudi pri maksimalni hipoteki vedno vpišati. Ta hipoteka ne jamči za terjatve osebe, ki ni razvidna iz zemljiške knjige, pa čeprav so nje terjatve izšle iz zavarovanega temeljnega razmerja. Gl. U. n. v. 1570. Za nemškopravno Sicherungshypothek to ne velja.

¹⁵ Stubenrauch.

^{15a} Tako tudi Čulinović.

¹⁶ Exner, Fischer-Colbrie, J. B. 1926.

^{16a} Takšno naravo naj bi imela v sm. odl. Gl. U. 8125. in po Bartschu v G. Z. 1902 (gl. op. 10). V našem smislu tudi Čulinović.

¹⁷ Exner.

¹⁸ Calligaris (G. Z. 1903) označuje učinek maksimalne hipoteke napram sledečim hipotekarjem kot enak učinku pridržanega vrstnega reda. Bartsch poudarja, da najvišji znesek ne predstavlja nikake terjatve, marveč le okvir za njo.

^{18a} Leipen.

pridejo v to strugo, kar pomeni, da so zavarovane z maksimalno hipoteko.^{18b}

Posledica tega je tudi okrnitev publicitetnega načela pri maksimalnih hipotekah. Ni dobre vere glede obstoja kake terjatve, temveč le glede obstoja temeljnega razmerja.^{18c}

Nemško pravo pozna maksimalno hipoteko, ki se more vknjižiti ne glede na določeno temeljno razmerje, kot nekakačasna lastniška hipoteka;¹⁹ urejena je v § 1190 nemškega državlanskega zakonika. Tretji odstavek tega paragrafa določa tako hipoteko ex lege kot tzv. zavarovalno hipoteko (Sicherungshypothek). Tudi našo maksimalno hipoteko uvrščajo in genere pod pojem navedene nemško-pravne varnostne hipoteke.²⁰ Posebnost te je v tem, da se upnikova pravica do hipoteke ravna le po njegovi terjatvi in da se upnik v dokaz obstoja svoje terjatve ne more sklicevati na vknjižbo (§ 1184 nem. državl. zak.). V tem vidi Calligaris²¹ strogo akcesorno naravo maksimalne hipoteke, izvajajoč iz tega nje neprenosljivost brez določene in že s hipoteko identificirane terjatve. Zaključek pa je nepravilen, ker je bistvo akcesornosti po § 449 o. d. z. v tem, da zastave brez terjatve ni. Tukaj pa imamo namesto terjatve kot temelj zastave — maksimalne hipoteke — tzv. temeljno razmerje, ki ni terjatev in iz nje nobena terjatev ne mora nastati, prenos maksimalne hipoteke pa ni dopusten, kot bomo še spoznali, le po identifikaciji nastale terjatve v okviru te hipoteke, temveč tudi s prenosom temeljnega razmerja samega in ne glede na terjatve, ki bi ob tem prenosu morda že obstajale. Le v tem smislu je maksimalna hipoteka po našem pravu akcesornega značaja, da predpostavlja določeno temeljno razmerje.

Iz vidika navedenih temeljnih ugotovitev, da je maksimalna hipoteka prava sedanja zastavna pravica, da ni akcesornega značaja v sm. § 449 o. d. z., da sledi specialitetnemu načelu le z izjemo, da pri njej nadomešča določnost terjatev

^{18b} Posebno lepo razlaga pravno naravo kreditne hipoteke odl. Gl. U. 8569. Po njej ta hipoteka ne služi zavarovanju individualne terjatve, kakor je to pri navadni hipoteki, marveč kot podlaga trajnega kreditnega razmerja. Vsakokratni saldo kredita tvori zastavno terjatev. Terjatve so pri tej hipoteki menjajoča se sestavina, kreditno razmerje in kreditna zastavna pravica (sic!) pa trajna sestavina. Slično Gl. U. 10535.

^{18c} Podrobnejše pod III. Gl. tudi op. 81.

¹⁹ Pfersche.

²⁰ Exner, Calligaris, Klang, Ehrenzweig.

²¹ G. Z. 1903.

le določen maksimalni znesek (okvirni znesek), da obstoji pri njej izjema od publicitetnega načela, da predstavlja tzv. zavarovalno hipoteko v smislu nemškega prava in da je nje pravni in dejanski temelj obstoj tzv. temeljnega razmerja, je še možna pravilna in protislovja prosta obravnava pravnih razmerij, nastalih v zvezi z maksimalnimi hipotekami.²²

II. Nastanek maksimalne hipoteke.

a) Temeljno razmerje.

Temeljno razmerje (causa) maksimalne hipoteke je predmet te razprave samo v toliko, kolikor in kakršno je temeljno razmerje predpostavka za dopustnost vknjižbe te hipoteke.^{22a} Materialnopravna stran temeljnega razmerja ostane preko označenega okvira v tej razpravi neupoštevana.

Po zakonu (§ 14/II. Zzk., § 224 i. r. in § 187 Ip.) poznamo 4 vrste temeljnih razmerij: dovoljeni kredit, prevzeto poslovodstvo, pravni naslov jamčevanja in povračilo škode. Na nepremičninah osnovano zastavno pravico za terjatve, ki utegnejo nastati iz dovoljenega kredita imenujemo kreditno hipoteko, v ostalih dveh primerih pa govorimo o kavcijski hipoteki.²³

Imamo še druge zakonite določbe, ki predvidevajo za določene druge dejanske stane zavarovanje, ki ga je dopustno izvesti v obliki kavcijske hipoteke, pa bodisi da jih moremo podvesti pod omenjene 4 v Zzk. navedene vrste ali pa tudi ne. V primeru zidave²⁴ po §§ 340, 341 o. d. z. je predvideno zavarovanje pravic ogrožene stranke, da doseže postavitev v prejšnji stan in da se ji povrne škoda, nadalje pa tudi odškodninske pravice onega, ki gradi novo stavbo, proti neupravičenemu oporečniku, s primerno varnostjo. Taka varnost se daje lahko v obliki kavcijske hipoteke. § 343 o. d. z. predvideva pravico ogrožene stranke zahtevati tzv. cautio damni infecti, ki se daje na enak način. Nadaljna

²² Bežek, N. Z. 1891, zamenjava zemljiškooknjižno-formalno stran kreditne hipoteke z materialnopravno stranjo temeljnega razmerja, ko govoreč o pravni naravi kreditne hipoteke le-to uvršča med kreditne p o s l e, med katere ne spadajo zgolj posojila, temveč kredit na splošno v trgovskem smislu in nato definira kreditno hipoteko kot na hipoteko vezano pogodbo o otvoritvi kredita — Krediteröffnungsvertrag, katere pogodba da je dobila šele s § 14/II. avstr. zemljiškooknjižnega zakona pozitivnopravno priznanje. To seveda ni pravilno.

^{22a} Gl. op. št. 9č.

²³ Glej pod A. Terminologija.

²⁴ Rimskopravna operis novi nuntiatio.

taka zavarovanja dopušča o. d. z. v §§ 520 (tzv. cautio usuaría in usufructuaria), 692 (zavarovanje dediča zadolžene zapuščine proti legatarju vsled predčasne poravnave volila), 834 (zavarovanje preglasovanih sociusov za bodočo škodo), 1364 in 1365 (zahtevek poroka, da ga dolžnik zavaruje), 1428 (zavarovanje dolžnika, ki plača, ne da bi se mu vrnila zadolžnica). Kavcijska hipoteka je sposobna za aktorično kavcijo po §§ 158 in 159 Gpp., za kavcijo v sm. § 131 Kp.²⁵, za varščino v smislu določb §§ 204 (zamudni prevzemnik), 266 (predčasna prodaja zarubljenih premičnin) i. r., itd.²⁶

Ti primeri že kažejo, da § 14/II. Zzk., kar se tiče v njem navedenih temeljnih razmerij, nikakor ni preozko interpretirati. Vkljub temu so mnjenja glede okolnosti, ali so temeljna razmerja v § 14/II. Zzk. taksativno naštetá ali pa le primeroma navedena, ali je to mesto interpretirati restriktivno ali ekstenzivno, ali je dopustna tudi analogija, zelo deljena in tudi judikatura ni dosledna.²⁷

Exner pravi, da temeljna razmerja niso taksativno naštetá in omenja, da je enako kot z navadno hipoteko vkljub § 14/I Zzk., zlasti tudi z maksimalno hipoteko mogoče zavarovati ne le denarne, marveč tudi nedenarne terjatve s tem, da se pač vknjižba mora glasiti na denarni znesek.²⁸ Pfersche sklepa iz očitno širokega načina izražanja zakona na to, da navedba pravnih razmerij ni taksativna, dočim dopušča Fischer-Colbrie²⁹ ekstenzivno interpretacijo enako kot Ehrenzweig, vendar v nasprotni formulaciji, da tedaj causae v zakonu niso^{29a} taksativno navedene, stori pa to „v interesu prometa“. Po Leipenu sega pravni institut maksimalne hipoteke v dveh smereh preko okvira, ki ga daje

²⁵ Jamstvo zaradi izpusta iz preiskovalnega zapora.

²⁶ Za take varščine v obliki kavcijskih hipotek veljata splošna predpisa § 158 Gpp. in § 1374 o. d. z., izvzemši za jamstvo po § 131 Kp., ki ga določa po tu navedenih vidikih kazensko sodišče.

²⁷ Stališče, da so temeljna razmerja taksativno navedena, zastopajo: Klang, Bartsch, Čulinović (gl. op. št. 9č); odločbe: Gl. U. 7214; 8864; 14312; Gl. U. n. v. 1714; 1877; 2562; S. Z. V/292; IX/236; enako odločbi v opombah 36 in 37. Tako tudi Ehrenzweig, s pripombo, da je seveda dopustna ekstenzivna interpretacija. Nasprotno stališče zastopajo, kakor bo sledilo: Exner, Leipen, Pfersche, Fischer-Colbrie, J. Bl. 1926; Links 1/21 (?) in tacite vse odločbe, ki dopuščajo vknjižbo tzv. kavcije za stranske pristojbine. Klang svojega stališča ne utemeljuje, razen s citiranjem. Bartsch meni, da so temeljna razmerja v zakonu taksativno navedena, ker gre za izjemne primere. Nasprotno smo mi mnjenja, da gre vendar za pravilo in ne za izjeme.

²⁸ Prim. z zavarovanjem zahtevka na postavitev v prejšnji stan po §§ 340, 341 o. d. z. s kavcijsko hipoteko!

²⁹ J. Bl. 1926.

^{29a} Ehrenzweig pravi, da so! Gl. op. št. 27.

tekst zakona. Predvsem dopušča osnovanje maksimalne hipoteke tudi za že obstoječe terjatve,^{29b} kadar je zavarovati številčno še nedoločeno, a že obstoječo terjatev, nadalje pa smatra, da navedba temeljnih pravnih razmerij ni taksativna, marveč eksemplifikativna in v tem smislu dopušča ekstenzivno interpretacijo.

Katero mnenje je pravilno? Interesanten rezultat najdemo po poti historične interpretacije. Zibelka § 14/II Zzk. je § 65 tzv. provizoričnega ogrskega zemljiškoknjižnega reda.³⁰ Ta § 65 določa doslovno naslednje:³¹ „Če naj se z zastavo pravico zavarujejo terjatve, ki bi utegnile nastati iz dovoljenega meničnega, akceptnega ali blagovnega kredita, iz prevzetega blagajniškega ali drugega posloводства ali iz naslova³² jamčevanja ali povračila škode za primer neizpolnitve kake pogodbe, je treba navesti v listini, na katere podstavi naj se izvrši vpis, najvišji znesek, ki ga sme doseči kredit ali jamstvo (kavcija).“

Po vzoru tega paragrafa sestavljeni vladni predlog poznejšega zakona iz l. 1871 je vseboval razen njegovega teksta, ki se doslovno sklada³³ z našim zakonom, le še dostavek pri povračilu škode: „za primer neizpolnitve kake pogodbe“, dočim so vsa ostala mesta ogrskega zakona, ki so v gorenjem citatu razprto natisnjena, v tem predlogu že izpadla. Tudi slednje navedeni dostavek pri povračilu škode: „Za primer neizpolnitve kake pogodbe“ pa je avstrijska gosposka zbornica v svojem sklepu izpustila in je končno vlada usvojila ta sklep, ki odgovarja današnjemu tekstu zakona.³⁴ Posvetovalnih zapisnikov k § 14 zakona iz l. 1871 sploh ni in so gorenji podatki ves material, ki ga je mogoče pri nas dobiti.

Zgodovina o nastanku našega § 14/II Zzk. tedaj pove, da je bila tendenca zakonodavca odločno ta, da izloči vsako konkretno omejevanje glede kvalitete temeljnih pravnih razmerij in dâ čim splošnejšo in abstraktnejšo formulacijo, katera naj obseže čim več možnih primerov. S tem nam je pa zakonodavec sam odločno nakazal smer, kako je treba tukaj

^{29b} Gl. op. štv. 9a.

³⁰ Exner.

³¹ Razprto tiskane besede so v našem § 14 izpadle.

³² Besedica „naslova“ je v našem zakonu sicer tudi izpuščena, kar pa smisla zakona v ničemer ne spremeni, pač pa kviri nje nedostajanje juridično pravilnost formulacije. Avstrijski zakon vsebuje besedico „Titel“.

³³ Toda gl. opombo 32.

³⁴ Kaserer.

zakon razlagati. Tendencia mu je bila, zagrabiti čim več možnih temeljnih razmerij, in to mora biti tudi tendenca razlage v teoriji in v praksi, pa bodisi da formuliramo svojo tezo tako, da zakon temeljna razmerja le primeroma našteva, ali da smatramo temeljna razmerja za taksativno navedena, dopuščajoč pri tem široko interpretacijo. Končno krijejo v zakonu našeta temeljna razmerja najmnogovrstnejša pravna razmerja in jim napravijo po gospodarski potrebi dostopno maksimalno hipoteko, samo da se zakon ne uporablja nasilno ozkosrčno.

Končno nima ne le nobene osnove, temveč tudi nobenega smotra zahteva, da naj bi se zakon uporabljal v čim ožjem smislu. Nasprotno pa zahteva gospodarska potreba dan na dan zavarovanje novih pravnih odnošajev z maksimalnimi hipotekami in če je jurist, kakršen je Jhering, nadel svoji knjigi „Der Zweck im Recht“ moto: „smoter je stvaritelj vsega prava“, moramo pač tudi zakonodavcu iz l. 1871, ki je tudi na drugih mestih dokazal svoje odlične sposobnosti, pripisati toliko smotrnosti, da ni nameraval v § 14/II ustvarjati komaj polpomembnih izjem,³⁵ ampak da je smotrno zasledoval cilj, da odpre na široko zemljiške knjige maksimalnim hipotekam na podlagi čim več temeljnih pravnih razmerij, kakor jih ustvarita življenje in gospodarska potreba.

Do kakšnih absurdnosti nas privede nasprotno stališče, naj pokažejo naslednji primeri. Že Exner navaja kot primer, da je dopustna maksimalna hipoteka v korist advokata za zavarovanje njegovih zastopniških stroškov nasproti lastnemu klientu. Ravno tako zavarovanje pa izrekata za nedopustno dve odločbi viš. dež. sod. na Dunaju, ena z dne 12. aprila 1927,³⁶ druga po od 1. februarja 1927.³⁷ In vendar ne more biti nobenega dvoma, da je tako zavarovanje, ki se pri nas čisto izvaja na podlagi tzv. „štajerskih pooblastil“, dopustno, saj dovoli vendar advokat, ki ne zahteva, da se mu njegovi stroški, honorar in izdatki v celoti plačajo že vnaprej ali sproti, s tem klientu kredit in si terjatve, ki mu utegnejo nastati na podlagi tega kredita, pač lahko zavaruje v smislu § 14/II Zzk. Prav tako je brez sleherne pravne in smotrne osnove odločba S. Z. IX/236,³⁸ kolikor iz-

³⁵ Kot meni Bartsch.

³⁶ Ö. Anw. Z. 1929, 446. (Citiram po Klangu, ker mi časopis ni bil na razpolago).

³⁷ N. Z. 1930/4/88, R I 54/27.

³⁸ Gl. op. št. 27.

reka, da je v zavarovanje terjatev iz prevzetega posloводства dopustno vknjižiti kavcijsko hipoteko le v korist gospodarja, dočim naj bi terjatve, ki utegnejo nastati iz takega razmerja poslovodji, socialno šibkejšemu, ki često zalaga gospodarjeve stroške iz svojega, ne bile sposobne za tako zavarovanje.³⁹

Po nemškem pravu⁴⁰ je dopustno vknjižiti maksimalno hipoteko brez ozira na kakovost, obstoj in navedbo temeljnega pravnega razmerja. To pač ne velja po našem pravu, kjer se zahteva tako obstoj kakor navedba temeljnega razmerja, vendar nas nemško pravo navaja, da naš zakon ekstenzivno tolmačimo v pogledu kakovosti temeljnega razmerja in to tem bolj, ker je jugoslovanski Zzk. doslovno recipiral avstrijsko pravo in je pri tem naš zakonodavec gotovo že upošteval povečane potrebe modernega prometa.

Iz zakona samega se posnema zahteva, da mora temeljno razmerje ob vpisu maksimalne hipoteke že obstajati.⁴¹ Ta zahteva je v bistvu pravilna, vendar preširoko izražena. Pravilno je tako, da brez obstoja vpisanega temeljnega razmerja ne more maksimalna hipoteka nuditi varnosti nikaki terjatvi. Dopustno pa je vknjižiti n. pr. kreditno hipoteko, še predno se ustanovi in se še le predvideva kreditno razmerje,⁴² kakor je dopustno vknjižiti navadno hipoteko za posojilo, predno je le-to bilo odšteto. Vknjižba pa postane materialno veljavna in učinkovita še le z ustanovitvijo kreditnega razmerja (sklepom kreditnega dogovora) v prvem, z odštetjem posojila v drugem primeru.

Temeljno razmerje mora biti tako določno označeno, da je moči ugotoviti, katere terjatve, ki so nastale, izvirajo iz njega in so zato v okviru hipoteke zavarovane. Exner formulira to zahtevo tako, da se morajo terjatve že v naprej individualizirati. K tej točni določitvi pa spada tedaj tudi navedba upravičenca (subjekta) iz temeljnega razmerja nastajajočih terjatev.⁴³

³⁹ Stojčič na stališču, da so *causae* v zakonu kot izjeme navedene taksativno je odločba z dne 3. II. 1882 Gl. U. 8864 (gl. op. št. 27) izrekla za nedopustno varščino, t. j. nesamostojno kavcijsko hipoteko za nad 3 leta stare obresti, izvirajoče iz vknjižene terjatve; danes je dopustnost take varščine tudi za nad 3 leta stare obresti od vseh priznana, ta odločba, ki se glasi v nasprotnem smislu, pa se še vedno citira kot temelj naziranja, da so *causae* taksativno navedene. Vsebinska odločba je tedaj ovržena, nje abstraktno načelo pa naj bi še obstajalo v veljavi.

⁴⁰ § 1190 nemškega drž. zak.

⁴¹ Exner, Leipen in drugi. Nasprotno Čulinović, Gl. op. št. 9č.

⁴² V tem smislu Leipen.

⁴³ Leipen, Bartsch.

Za označbo temeljnega razmerja ni potrebno, da se imenuje s katerim izmed 4 v zakonu navedenih pravnih razmerij (kredit, poslovodstvo, jamčevanje, škoda), zado- stuje marveč, da se določi temeljno razmerje z navedbo dejanske vsebine dogovora. Gorenjo trditev pravzaprav implicitno odklanja, kdor trdi, da so causae v zakonu taksa- tivno naštete. Če n. pr. odločba viš. dež. sod. na Dunaju z dne 29. januarja 1929⁴⁴ ne dopušča vpisa kreditne hipoteke za varnost terjatev, ki utegnejo nastati javnemu zavodu za duševno bolne na oskrbnih stroških za bolnika, češ da je tak vpis možen le temeljem privatnopravnega kreditnega razmerja, ne pa za zahtevke, ki da so tukaj javnopravnega značaja,⁴⁵ gre v bistvu za same besede, ko bi se vknjižba kreditne hipoteke dovolila, ako bi zastavna listina vsebovala kreditni dogovor, da bode zavod na kredit oskrboval tega bolnika in se hoče zavarovati za varnost terjatev, ki mu utegnejo iz tega dovoljenega kredita nastati. Stališče te novodobne odločbe gotovo ne more pokazati na kakršen- koli stvaren pomislek zoper dovolitev vknjižbe, ki je bila predlagana na podlagi zasebne listine, zato pa kaže na ne- pravilno in nemoderno odločbo iz l. 1882!⁴⁶

Nasproti temu sta se praksa in teorija uklonili vztraj- nim zahtevam prometa in gospodarske nujnosti, ko sta do- pustili maksimalne hipoteke, nazwane „v a r š č i n a z a p o - s t r a n s k e o b v e z n o s t i“ (Nebengebührenkaution). Njih veljavnost je sedaj brezizjemno priznana. Niti v listinah, niti v zemljiškoknjižnih vpisih se ne imenujejo bodisi kot kreditne hipoteke, bodisi kot kavcijske hipoteke iz naslova jamčevanja, povračila škode ali celo poslovodstva.⁴⁷ Tudi te varščine se naslanjajo na določen pravni temelj (causa), vendar tega temelja ne tvori pravica oz. razmerje, ki je

⁴⁴ Not. Z. 1930, 23.

⁴⁵ Javnopravni značaj takega zahtevka je vsaj zelo dvomljiv. Si- cer pa je odločba z dne 11. januarja 1888, Gl. U. 11996, dopustila pred- znambo maksimalne hipoteke v aproksimativnem (niti ne „najvišjem“) znesku 220 gl. na temelju še nepravnomočnega proračuna kaznilniškega ravnanjstva glede stroškov neke izvršitve kazni. Pravilnost te odločbe je vsekakor nekoliko dvomljiva.

⁴⁶ Gl. U. 8864. Sploh stoji novejša avstrijska literatura, izvzemši Fischer-Colbrie, J. Bl. 1926, zlasti pa tudi avstrijska judikatura na sta- lišču abstraktnega načela te odločbe, Gl. tudi op. 39.

⁴⁷ Dočim pravi odl. Links, 20/8702 z dne 17. novembra 1904, da so (nad 3 letne) obresti le posledica in neka vrsta kreditiranja, s čimer se varščina zanje more značiti kot kreditna hipoteka, razloguje odločba od 9. januarja 1902, Gl. U. n. v. 1714 glede enake varščine za stroške, da jo je mogoče vknjižiti edino le na podlagi § 14 zemljiškoknjižnega zakona, ker da je najvišje zneske za stroške šteti k terjatvam iz na- slova „odškodnine“, ali kakor slove naš zakon „povračila škode“.

predmet glavničnega vpisa. Njih vsebino določa po večini posebna točka zastavne listine, ki določa, da naj služi varščina za zavarovanje naslednjih terjatev: a) nad 3 leta starih obresti in obrestnih obresti ter b) izvestnih stroškov, ki nastanejo običajno ob izterjevanju in izvršilnem uveljavljanju zavarovane glavnice, v kolikor ti stroški in obresti nimajo po §§ 16 in 17 Zzk. že po zakonu samem istega vrstnega reda kot glavnična terjatev sama; nadalje c) zneskov, ki bi jih upnik plačal po § 26/I zakona o zavarovalni pogodbi oz. v smislu dogovora, da ima upnik pravico, plačati požarno zavarovalno premijo proti povračilu s strani dolžnika in sl.; nadalje č) stroškov za izstavitve pobotnice ob plačilu glavnice;^{47a} in končno še kakih drugih terjatev v smislu dogovora.

Za vse navedene vrste terjatev služi ena enotna in nedeljena varščina. V teh primerih tvori temeljno razmerje — ne glavnična terjatev, marveč ad a) dogovorno ali vsaj predvideno kreditiranje ali protidogovorno neplačevanje obresti; ad b) prevzeta obveza za povračilo posebnih stroškov; ad c) zakonita in z dogovorom podkrepljena pravica na povračilo plačane premije in ad č) dogovorna prevalitev stroškov za izstavitve pobotnice z upnikovih ramen (§ 1426 o. d. z.) na breme dolžnika.

(Se nadaljuje.)

Kakšen je odnos naših vrhovnih državnih organov do proračuna?

Dr. Gorazd Kušej.

Razprava v narodnem predstavništvu, ki se je vršila o proračunu za proračunsko leto 1936/37, je pokazala praktično pomembnost naslovne teme, s čimer je bila pritegnjena v krog širšega zanimanja, kakor so ga navadno deležni problemi našega pozitivnega ustavnega prava. Pričujoči članek ima zato namen, podati v najtesnejšem okviru sliko o razmerju naših vrhovnih državnih organov, t. j. krone, kraljevske vlade, narodnega predstavništva kot celote in njegovih dveh domov posamič do proračuna.

^{47a} Prim. odl. Gl. U. 12.887.

I.

K bistvu vsakega večjega rednega gospodarstva spada vnaprej odrejen gospodarski načrt, služec obenem tudi za podlago in merilo potrebne položitve računov, ki se mora izvršiti v določenih časovnih obdobjih. Jasno je, da se mora tudi država kot velika gospodarska edinica ravnati po tem pravilu, neglede na njeno specifično politično-organizacijsko, torej ustavno obliko. A ravno dejstvo, da je za redno upravljanje države, za redno opravljanje njenih nalog potreben gospodarski načrt, ki določa potrebne izdatke, glede na katera ocenjuje po bolj ali manj zanesljivih, izkustveno dobljenih osnovah dohodke, na kar te dohodke namenja, veže za kritje poedinih izdatkov, je rodilo spoznanje, da se da ustanova proračuna učinkovito izrabiti v politični organizaciji države. Tako je stopil proračun, ki je po svoji naravi tehnični predračun državnih izdatkov in dohodkov za določeno gospodarsko obdobje, v politično in preko nje v ustavnopravno sfero.

Značaj državnopravno pomembne ustanove dobi proračun v ustavni monarhiji, zgodovinski naslednici absolutne monarhije, v kateri je vsa oblast osredotočena v enem samem organu, monarhu; ta jo izvršuje neposredno sam ali pa jo izvršuje v njegovem imenu njemu podrejena birokracija. V ustavni monarhiji pa stopi poleg državnopravno neodgovornega monarha in njegove vlade, ki je odgovorna za svoje in vladarjevo ustavi in zakonom ustrezno oziroma neustrezno ravnanje, nov državni organ, namreč parlament. On je politično in pravno gledano reprezentant, predstavnik (ne mogoče zastopnik, mandatar po analogiji civilnega prava) naroda. Pri tem je treba razumeti kot narod tisti del državnega ljudstva, ki uživa politične pravice, torej vsaj pravico posredne, četudi le formalno-funkcionalne in ne materialne udeležbe na državni oblasti, katera pomeni pristojnost kreiranja članov narodnega predstavništva z izborom. Smisel ustavne države od njenega nastanka sem je na znotraj jamstvo za čim širši krog svobodnega osebnostnega udejstvovanja in zasebne lastnine. Te dobrine, kolikor so po merodajnem političnem pojmovanju sploh omejljive, se dado utesniti samo na osnovi pravnih pravil, posebno oblično kvalificiranih, katerim gre naziv zakonov. Pri tem ima pojem zakona svoj politični podarek v tem, da so v ustavnih državah zakoni taka pravila, ki nastajajo bodisi po sami odločbi (ustavna republika) bodisi ob odločilnem sodelovanju (ustavna monarhija) narod-

nega predstavništva. S tem postanejo take utesnitve pravkar označenih dobrin po vrsti fikcij, da je volja večine narodnega predstavništva edino resnična in kot taka edino pravno upoštevna volja narodnega predstavništva, da to predstavlja državni narod, ta pa državno ljudstvo v celoti, prostovoljno sprejeto in s tem pravično pravo, saj garantira za svojstvo pravičnosti najuspešnejše parlament. Pravo v svoji najčestši in najvišji obliki zakonov mora torej biti v ustavni monarhiji že po načinu svojega nastanka, namreč po skupnem delu narodnega predstavništva, ki mu določa vsebino ter monarha, ki mu daje s svojo pravico sankcije obveznost, dobro pravo. Da pa pravo, da zakoni svoj namen res pravilno izpolnjujejo, ni dovolj da so vsebinsko dobri, kajti noben zakon ne more biti tako dober, da bi ga pri izvrševanju ne bi bilo moči obiti. Dana mora biti torej neka kontrolna možnost nad tistimi organi, ki so poklicani zakone izvrševati. Gre tu le za kontrolo organov upravne oblasti, ne pa sodstva, kajti za ustavno državo je bistveno, da je sodstvo neodvisno, kar pomeni, da njegovi organi, sodniki niso pri vršenju sodne funkcije vezani na nikakršne službene naloge, temveč izključno na zakon, čigar vsebino in avtoriteto izvršujejo. Upravna oblast, kateri stoji na čelu monarh, je in mora biti za doseg svoje naloge, namreč neposrednega dejanskega zasledovanja državnih namenov, strogo hierarhično urejena. Ker je ustavni monarh za izvrševanje svojih državnopravnih pristojnosti neodgovoren, odgovarjajo zanj ministri; oni so dejanski načelniki poedinih panog državne uprave in kot taki monarhu, kot vrhovnemu šefu vse državne uprave neposredno podrejeni. Iz državnopravnega položaja monarha in ministrov je razvidno, da morejo samo ministri v skrajnem primeru odgovarjati za zakonitost uprave, da zahteva torej zakonitost uprave uspešno kontrolo nad ministri.

Vprašanje nastane sedaj, kdo naj bo kontrolni organ glede na pravilno izvrševanje zakonov po upravni oblasti, torej glede na zakonitost uprave. Tu se po naravi stvari vsiljuje kot najbolj poklican parlament in sicer iz prav istih razlogov, iz katerih je poklican k odločevanju v zakonodaji. Ker je uprava urejena na strogo hierarhični osnovi, kar med drugim pomeni posebno strogo vezanost nižjega organa na službene naloge njemu predpostavljenega višjega organa, je problem kontrole nad pravilnim izvrševanjem zakonov po upravi za parlament rešen s tem, da so mu dana kontrolna sredstva, izključno izvedljiva napram ministrom

kot načelnikom poedinih panog državne uprave. Nepravilno izvrševanje zakonov s strani upravnih organov namreč lahko sloni na ustreznem ministrovem službenem nalogu, potem za nepravilno izvrševanje zakonov odgovarja itak on, sicer pa je dolžan, čim izve za morebitno samovoljno nepravilno ravnanje podrejenih organov, da tako nepravilnost odpravi; če tega ne stori, prevzame s tem sam molče za tako ravnanje odgovornost. Kontrolna sredstva, dana parlamentu napram ministrom, so vprašanja nanje, interpelacije, resolucije, v ustavni monarhiji še adrese monarhu, kot zadnje in skrajno sredstvo pa je parlamentu dana pravica obtožiti ministre za njihovo protiustavno in nezakonito ravnanje. Pri tem je navadno sprožitev ministrske obtožbe procesualno zelo otežkočena, ker ustave večinoma zahtevajo za veljaven sklep, s katerim se minister stavi pod obtožbo, številčno visoko kvalificirano večino članov parlamenta (v državah z dvodomnim sistemom gre pravica ministrske obtožbe običajno le poslanskemu domu), za njeno razpravljanje in odločitev o njej pa so vrhutega malokje pristojna redna temveč posebna sodišča.

V zvezi s to državnoopravno odgovornostjo ministrov, katere realizacija je dana v roke parlamentu, je treba opozoriti na splošni položaj ministrov, katerega zavzemajo v ustavni monarhiji v tehničnem smislu. Ta tip ustavne monarhije ravno označuje okolnost, da so ministri osebni zaupniki in sodelavci monarha, da prihajajo na svoj položaj po svobodnem v ničemer vezanem izboru monarha in da ostanejo na njem edino-le po njegovi volji. To se pravi, da narodno predstavništvo nima nikakega neposrednega političnega, kamo-li pravnega vpliva na sestavo in nadaljno usodo ministrstva, s čimer se uvaja v državo neko dvojstvo vrhovnih državnih organov, monarha z njegovo vlado in narodnega predstavništva, med katerima ni nobene urejene vezi; zato se ta tip ustavne monarhije imenuje tudi dualističen. Tak položaj sicer ustreza do določene mere doktrini o ločitvi oblasti, ki želi različne osebne nosilce organstva za poedine vsebinsko različne državne funkcije, torej za zakonodajno in upravno (seveda tudi za sodno, kar pa tu ne zanima), spravlja pa državo v primerih medsebojnega spora teh dveh organov lahko v izredno kritično stanje, ker ne predvideva nobene organizacijske osnove, ki bi bila jamstvo za njuno povoljno složno sodelovanje.

Tako organizacijsko osnovo pač daje takozvani parlamentarni sistem, čigar bistvo je v tem, da mora

vlada imeti zaupanje večine parlamenta, v državah z dvodolnim sistemom predvsem zaupanje poslanskega doma. S tem je dosežena sinteza obeh vrhovnih državnih organov, namreč narodnega predstavništva in vlade. V monarhiji, ki se po tem sistemu upravlja, v takozvani parlamentarni monarhiji, stopi s tem monarh za svojo vladno, kajti ta je sedaj za vse svoje delovanje, torej tudi za ustavno določeno sodelovanje pri izvrševanju monarhovih kompetenc, njegove prerogative, politično odgovorna narodnemu predstavništvu. S tem dobiva monarh čedalje bolj samo reprezentativen značaj, ves njegov vpliv postane le vpliv njegove osebne avtoritete, katero brezdvomno še v veliki meri podpira njegovo visoko zvanje, vendar se praviloma njegova prerogativa izvaja po intencijah njegove vlade, te pa so zopet pogojene po splošni politiki večine v narodnem predstavništvu. Parlamentarna monarhija ima torej v resnici svojo politično bazo v načelu narodne suverenosti, kajti monarh je po njeni specifični ustavni organizaciji (dolžnost odpustiti vladno, če zgubi zaupanje večine v narodnem predstavništvu ali pa razpustiti narodno predstavništvo in odrediti nove volitve) samo arbiter med vladno in narodnim predstavništvom ter med tema dvema organoma in narodom v političnem smislu, volivci. Oni so tisti, ki morebitni spor med vladno in narodnim predstavništvom potom volitev narodnega predstavništva dokončno rešijo. Razvidno je iz tega, da je parlamentarna monarhija državna tvorba, v kateri je težišče sociološke, politične sile in avtoritete pri narodu, monarhija ni več idejno oblikovalno načelo take države, temveč le še oblika njenega vladanja.

Drugačna je stvar pri ustavni monarhiji v tehničnem smislu, pri dualistični monarhiji. Ta se še idejno osnavlja na monarhičnem načelu, čemur daje sociološko bazo dejanska politična premoč monarha in njegove birokracije nad narodnim predstavništvom. Temu gre zaenkrat le vloga druge vrste. Vendar je nujno, da gre parlament kot reprezentant naroda in nosilec njegovega političnega gibalca, namreč načela narodne suverenosti v borbo proti monarhičnemu načelu. To kaže, da predstavlja ustavna monarhija v tehničnem smislu, politično gledano neko kritično, manj ali bolj latentno borbena stanje med dvema nasprotnima si načeloma, ki hočeta vsako po svoje oblikovati državo. Za državni obstoj sam je ta borba toliko nevarnejša, ker sta njena nosilca dva državna organa, namreč monarh z njegovo vladno in narodno predstavništvo,

v monarhijah z dvodomnim sistemom predvsem poslanski dom (narodna skupščina). Gotovo je, da bo ta borba že glede na njene vzroke, vzplamtela vedno posebno pri vprašanjih takozvane splošne državne politike. Bistvo ustavne monarhije pa je ravno v tem, da vlada politično ne odgovarja parlamentu, da parlament torej za vladina dejanja, ki se ne dajo kvalificirati kot protiustavna in nezakonita, — naj bodo v pogledu politike, zastopane po parlamentu še tako kvarna, — nima represivnega sredstva ministrske obtožbe, kaj šele učinkovitejšega preventivnega sredstva odstranitve ministrov. Kljub temu je za normalni tek državnega življenja potrebno, da se borba teh dveh vrhovnih državnih organov omeji na najmanjšo mero in pravnouredi. Tej svrhi služi v posebno visoki meri proračun.

Takoj spočetka je bilo rečeno, da zahteva vsako redno gospodarstvo, torej tudi državno, vnaprej odrejen gospodarski načrt za določeno časovno obdobje. Kot praktično najbolj uporabno časovno obdobje se kaže leto. Glede na to je tudi v državnem gospodarstvu najsmotrenejši letni gospodarski načrt ali skratka proračun (namreč izdatkov in dohodkov). Bistvo proračuna je določitev potrebnih izdatkov za dosego poedinih državnih nalog, določitev dohodkov, obrazložena po načinu njihove dosegljivosti in končno namemba, apropiacija ocenjenih dohodkov za kritje izdatkov, katere narekujejo posamezne državne naloge. Iz te sumarne navedbe vsebine proračuna je razvidna njegova pomembnost posebno za dosego tistih državnih namenov, tistih državnih nalog, katerih varstvo je prepuščeno svobodni presoji vlade, torej njenim zunanje- in notranjepolitičnim koncepcijam (n. pr. oboroževalne nabave, izdatki za socialno skrbstvo, za javna dela in sploh vsi izdatki, katerih ne določajo že specialni zakoni). Prav to dejstvo kaže veliko politično pomembnost proračuna, saj so od njega v največji meri odvisni tisti ukrepi vlade, ki se dajo po svoji vsebini ocenjati le politično, torej po svoji relativni smotrenosti ali nesmotrenosti. Zato lahko rečemo, da tvori proračun materialno podlago splošni državni politiki za eno leto. Glede na to in na dejstvo, da predstavljajo državne dohodke v pretežni meri neposredni in posredni davki, ki se smejo kot poseg v zasebno lastnino ustanavljati le z zakoni, torej ob odločilnem sodelovanju narodnega predstavništva, je nujno da ono dobi besedo pri državnem gospodarskem načrtu. Udeleženos narodnega predstavništva pri določanju proračuna je lahko različno urejena, vedno pa bo vsebovala

pravico znižanja poedinih izdatkov; s tem že učinkovito soodloča o namembni državnih dohodkov. Ker naj bo proračun skupno delo vlade in narodnega predstavništva, kar izraža zahteva, da mora biti proračun od narodnega predstavništva odobren, je za proračun sprejeta oblika zakona, ki je v ustavni monarhiji obličen pravni akt, nastal po skupnem delovanju monarha ter njegove vlade na eni strani in narodnega predstavništva na drugi. S tem je doseženo dvoje. Prvič dobi parlament pregled o splošni državni politiki za leto dni in more nanjo v določenih pravicah učinkovito vplivati s svojo pravico znižanja izdatkov; drugič pa je proračun kot formalni zakon za ministre obvezen, tako da so v izvajanju svoje politike vezani na njegovo materialno podlago. Če bi oni proračun kršili, bi bilo to nezakonito dejanje. Ako bo parlament to njihovo postopanje ocenil za politično oportuno, ga jim bo bodisi odobril vnaprej ali pa z navadno indemnitetno resolucijo naknadno ratihabiral, v nasprotnem primeru so si ministri z njim nakopali svojo državnopravno odgovornost, katere sprožitev potom obtožbe je dana na voljo parlamentu. Vidno je torej, kako proračun v resnici služi omejitvi in ureditvi borbe med vlado in narodnim predstavništvom, kajti on daje narodnemu predstavništvu napram vladi neke preventivno učinkujoče mere in po svoji obliki formalnega zakona tudi možnost represivnih ukrepov.

Ni čudno, da je parlament, čimbolj se je težišče politične moči in avtoritete nagibalo k narodu in njemu, svojo proračunsko pravico pričel izrabljati v svrhu, da dobi neposreden vpliv na vlado. Nujni konec tega procesa je pretvorba dualistične monarhije v parlamentarno. V zvezi s tem je rešiti vprašanje, v kakšnem odnosu do proračuna je parlament na splošno. Čim ustava zahteva letni proračun, odobren po parlamentu, postane tak proračun nujna državna potreba. Pri tem je vseeno, ali je proračun po določbah upoštevne državnega prava smatrati za enoleten zakon, kot *lex annua*, ki je pravni pogoj za pobiranje dohodkov in izdajanje izdatkov, tudi tistih, določenih v specialnih zakonih, ali ne. Ustavne odredbe o proračunu nalagajo državnim organom dolžnosti in sicer vladi v tem smislu, da mora proračun pravočasno predložiti narodnemu predstavništvu v reševanje, a pravtako tudi narodnemu predstavništvu, da ga odobri, seveda ob svobodnem izvajanju vseh tistih kompetenc, katere mu ustava glede njega daje. To kaže ves obrazloženi smisel proračunske pravice parlamenta, ki je le ena izmed

kontrolnih pravic nad vlado. Brezdvomno je, da je proračun posebno za države, kjer mu gre značaj označene legis annuae tako bistven, da je brez njega država ohromljena, v razsulu, ker bi bilo vse delovanje njenih organov, kolikor je v zvezi z materialno stranjo državnih izdatkov in dohodkov, protipravno. Večdar gre v tem vprašanju za praktično nad vse pomembno razliko med dualistično in parlamentarno monarhijo. V obeh državnih tvorbah je parlament kot državni organ ne samo politično temveč tudi pravno dolžan dati državi potrebni proračun. Načelno odrečenje proračuna bi bilo raz vidik obstoječega državnega prava revolucionaren čin. A dočim parlament v dualistični monarhiji, kjer mu ne gre neposredni politični vpliv na vlado, odobritve proračuna ne sme vezati na spremembo morebiti nevšečne mu vlade, ima parlament v parlamentarni monarhiji pravico proračun odreči, seveda ne načelno, pač pa trenutni vladi, kateri s tem izkaže svoje nezaupanje. Tako dobi proračun v parlamentarni monarhiji, kjer mu gre običajno značaj legis annuae, še neko nadaljno funkcijo, namreč to, da predstavlja tisto pravno osnovo, ki prisili parlamentu nevšečno vlado na odstop a tudi monarha, da tak odstop sprejme. Sicer bi namreč vlada padla v izvenproračunsko, nezakonito stanje.

Sedaj ko je odrejen v najkrajših potezih značaj proračuna v politični organizaciji i dualistične i parlamentarne monarhije, si oglejmo ustrezne določbe našega državnega prava.

II.

Določbe naše ustave in v pošte v prihajajočega zakona o državnem računovodstvu, važne za presojo odnosa vrhovnih državnih organov do proračuna so te-le:

Splošna določba čl. 1 ustave, po kateri je kraljevina Jugoslavija ustavna monarhija. Da gre pri tem zaenkrat za ustavno monarhijo v tehničnem smislu, kaže že relacija te določbe do Vidovdanske ustave, ki je v svojem ustreznem členu označevala državo kot parlamentarno monarhijo, v še večji in zanesljivejši meri pa politična praksa.

Določbe odstavkov 1, 2, 3 in 6 čl. 102 ustave. Vsako leto odobri narodno predstavništvo državni proračun, ki velja samo za leto dni. Proračun se mora predložiti narodni skupščini najkasneje v enem mesecu od dne njenega sestanka v rednem zasedanju, t. j. do dne 20. novembra. Narodna skupščina ne sme zviševati predloženih partij proračuna, sme pa jih zniževati in izpuščati. Prihra-

nek ene proračunske partije ali enega proračunskega leta se ne sme potrošiti za kritje potreb druge partije ali drugega leta brez odobritve narodnega predstavništva.

Določba čl. 103 ustave o načinih, kako se proračunsko vprašanje reši, če redni proračun ni odobren do pričetka novega proračunskega leta (torej najkasneje do polnoči 31. marca). Po tem členu sme narodno predstavništvo, dokler ne odobri predloženega proračuna, odobravati dvanajstine za en mesec ali več mesecev. Če je narodna skupščina razpuščena, — razpust spada po čl. 52 ustave v kraljevo prerogativo, — preden je proračun rešen, se proračun minulega računskega leta podaljša najdalj za štiri mesece. Če se tudi v tem roku proračun ne reši, se sme proračun s kraljevim ukazom podaljšati do konca proračunskega leta.

Zakon o državnem računovodstvu (za kraljevino Srbijo z dne 6. marca 1910, razširjen na vse ozemlje kraljevine z zakonom z dne 22. januarja 1922) pove v svojem čl. 1, da je državni proračun enoleten zakon, s katerim se določajo, predhodno odobravajo in predhodno razporejajo vsi državni dohodki in izdatki. Samo v strogo obeleženih izjemnih primerih, jasno predvidenih v ustavi in v tem zakonu, smejo biti dohodki in izdatki z državnim proračunom nepreliminirani, predhodno neodobreni in predhodno nerazporejeni. Ustrezno določbo (§ 8) ima tudi novi zakon o državnem računovodstvu z dne 15. julija 1934, ki bo v smislu svojega § 246, spremenjenega s § 85 zakona o proračunskih dvanajstinah za mesece avgust, september, oktober, november in december 1935 in januar, februar in marec 1936, dobil obvezno moč l. 1937. Po čl. 3 (§ 12 nov. zak.) zakona o drž. rač. sestoji državni proračun iz finančnega zakona ter iz proračuna dohodkov in izdatkov. Čl. 44 (§ 13 nov. zak.) končno določa vsebino finančnega zakona, pri čemer navaja samo odredbe, ki so v neposredni zvezi s pravilnim izvajanjem proračuna in državnega gospodarstva vobče, katerim gre torej zares čist finančni značaj. Čl. 34 pa daje v svojem zadnjem odstavku proračunu značaj neobhodnega pogoja za normalno državno življenje. Tam namreč določa, da se brez proračuna odobrenega ali podaljšanega v smislu gori navedenega čl. 103 ustave, ne smejo vršiti izdatki in tudi ne pobirati dohodki. Oni državni organi, ki bi odredjali izvrševanje izdatkov ali pobiranje dohodkov iz davščin v kakršni koli obliki ali bi izvrševali te izdatke in pobirali te dohodke, četudi na osnovi kakršnegakoli specialnega zakona ali spe-

cialne odločbe, se kaznujejo z izgubo čina in službe ter so materialno odgovorni za izdatke in pobrane vsote. Od tega se izvzema samo izplačevanje obresti in glavnice stalnih in začasnih državnih dolgov, ako so učinjeni na podstavi zakona. § 11 novega zakona o drž. rač. ima o tem lapidarnejšo določbo, ki samo pravi, da se razen pravkar naštetega izjemnega primera „brez odobrenega ali podaljšanega proračuna izdatki ne smejo vršiti.“

Iz navedenih določb sledi, da sta vlada oziroma finančni minister dolžna, pravočasno po zadevnih pravilih zakona o drž. rač. sestaviti predlog proračuna državnih dohodkov in izdatkov ter finančnega zakona, dobiti zanj kot za vsak vladni zakonski predlog kraljevo pooblastilo, takozvano predsankcijo (čl. 13 zak. o drž. rač. to izrečno zahteva, sledi pa to itak iz splošnega pravila čl. 63 ustave) ter ga najkasneje do 20. novembra predložiti narodni skupščini v pristojno poslovanje in odločanje. Interesantno je, da je vlada dolžna predlog proračuna predložiti najprej narodni skupščini, dočim ji je sicer pri zakonskih predlogih dano na voljo, ali jih najprej vloži pri narodni skupščini ali pri senatu. Tu gre za določilo, nahajajoče se v skoro vseh modernih ustavah z dvodomnim sistemom; svoj koren ima v angleškem običajnem ustavnem pravu, po katerem morajo vsi davčni zakoni (ti pa tvorijo pretežno podlago državnim dohodkom) biti najprej rešeni v spodnji zbornici (takozvani *privilege of the purse*). Pristojnost narodne skupščine glede na proračun je v ustavi točno odrejena s tem, da ne sme zviševati predloženih partij, sme jih le zniževati in izpuščati. Seveda je tudi v tej kompetenci omejena prvič po izdatkih, katere določajo specialni zakoni in drugič po izdatkih, nujno potrebnih za državni obstoj. Dočim je pristojnost narodne skupščine glede na proračun odrejena, nima ustava nobene podrobnejše določbe o pristojnosti senata, razen splošne določbe, da narodno predstavništvo, torej narodna skupščina in senat, odobri vsako leto državni proračun; iz tega logično sledi druga določba, da se prihranek ene proračunske partije ali enega proračunskega leta brez odobritve (lege non distinguente bo lahko predhodna ali naknadna) narodnega predstavništva ne sme potrošiti. Vprašanje je torej, kakšno je sodelovanje senata pri odobritvi proračuna in kakšen smisel more imeti. Iz dejstva, da se proračun mora najprej predložiti narodni skupščini, čije kompetence glede njega so znane, in iz splošnega značaja senata, ki naj bo predvsem neka konservativna protiutež v zakonodajnem telesu napram radikalnejši poslanski

zbornici, — na to kaže pri nas že njegova mešovita osebna sestava iz voljenih in po kralju imenovanih senatorjev, katerih sme po čl. 50 ustave biti prav toliko kot voljenih, — in ne v toliki meri napram kraljevi vladi, je treba zaključiti, da se pristojnost senata glede na proračun izčrpava v tem, da odobrava bodisi vladin proračunski predlog ali po narodni skupščini spremenjeni proračunski predlog ali bodisi ublaži te spremembe v korist vladinega proračunskega predloga. Ta senatova kompetenca pri odobritvi proračuna ima lahko praktičen smisel. V ustavni monarhiji narodno predstavništvo vladi proračuna ne sme odkloniti. Narodna skupščina bo zato svoj vpliv uveljavila z morebitnim izdatnim znižanjem proračuna, ki bi utegnilo vlado spraviti v kočljiv položaj, vendar je vladi na tem, da izrabi vsa sredstva, da bi se proračun v obliki ugodni zanjo odobril, ne da bi morala seči po sredstvu razpusta narodne skupščine. V takem primeru se namreč, če proračun še ni rešen, v smislu čl. 103 ustave proračun prošlega leta podaljša s kraljevim ukazom za štiri mesece. Tu je s senatovim sodelovanjem dana prilika, najti tako modifikacijo proračuna, ki bo še sprejemljiva i za vlado i za narodno skupščino in katera ji bo zato pri njenem drugem odločanju v smislu čl. 64 ustave in ustreznega § 66 zakona o poslovnem redu v narodni skupščini (te odredbe govore o načinu sklepanja o zakonskem predlogu, ki je od enega doma že bil usvojen, v drugem pa bil spremenjen ali dopolnjen) dala možnost proračun odobriti.

Kakor je bilo že omenjeno, sestoji državni proračun iz predračuna državnih dohodkov in izdatkov ter iz finančnega zakona. Ker ima proračun obliko formalnega zakona in ker nikjer ni nikakega ustavnega niti zakonskega določila, da se ne bi smeje vsebinsko različne materije urejati v obliki enega in istega formalnega zakona, so začeli zaradi enostavnosti postopka urejati vse mogoče še tako heterogene materije z določbami finančnega zakona. Kolikor ne gre za določbe, ki so resnično jedro finančnega zakona, torej za določbe čisto finančnega značaja, stoječe v neposredni zvezi z izvajanjem proračuna, imata seveda senat in narodna skupščina vse tiste pravice, ki jima pristojne kot organoma običajnega zakonodajnega postopka. Imata torej pravico odklonitve, spremenitve ali dopolnitve. Predlog proračuna in finančnega zakona je formalno en sam zakonski predlog. Če bi se torej le glede enega člena finančnega zakona ne mogla zediniti narodna skupščina in senat, bi propadel ves proračunski predlog. Zato je vna-

šanje določb v predlog finančnega zakona, ki niso finančnega značaja, za proračun lahko opasno. Politično gledano lahko pomeni pritisk na narodno predstavništvo, da z ozirom na to, da bi sicer ves proračunski predlog propadel, sprejme določbe, glede katerih bi se v drugih okoliščinah obotavljalo. Seveda je tak morebiten pritisk pravno povsem indiferenten, saj ne posega v kompetence narodnega predstavništva. Prav tako bi pa tudi narodno predstavništvo skupno, ali vsak dom posebej mogli pritiskati na vlado, da sprejme v finančni zakon razne določbe, katere niso dopolnitve ali spremembe od vlade predlaganih določb. Tak postopek velja v ustavni monarhiji v tehničnem smislu za pravno nedopusten in protiustaven, ker presega meje ustavno določenih kompetenc, danih narodnemu predstavništvu pri odobritvi proračuna. Za parlamentarno monarhijo to načelo ne velja, ker tam ministri politično odgovarjajo narodnemu predstavništvu, ki lahko take amendemente stavi kot izraz prikrita nezaupnice, s čimer samo izvaja kompetenco, ki mu pritiče.

Možno je, da narodno predstavništvo zaradi tehničnih zaprek ali tudi zaradi nesoglasij glede poedinih partij predloženega proračuna ali določb finančnega zakona proračuna pravočasno ne odobri, da si je pa kljub temu svestno svoje dolžnosti z ozirom na proračun. Za tak primer predvideva čl. 103 ustave proračunski provizorij v obliki dvanajstin (namreč rednega proračuna minulega proračunskega leta) za en mesec ali za več mesecev. Čl. 33, odstavek zadnji zakona o drž. rač. ima o takem proračunskem provizoriju podrobnejšo odredbo, da ne sme v nikakršni obliki veljati dlje nego za eno leto (novi zakon o drž. rač. nima ustreznega določila). Vendar gre pravna pomembnost temu pravilu le v tej meri, da sta vlada oziroma finančni minister dolžna po preteku enega proračunskega leta, v katerem se je gospodarilo na podlagi dvanajstin, predložiti narodnemu predstavništvu predlog rednega letnega proračuna v odobritev. Narodnega predstavništva pa navedena odredba, ki ima le moč običajnega zakona, ne more pravno učinkovito vezati, ker se tudi po narodnem predstavništvu odobrene dvanajstine sprejmejo v obliki formalnega zakona, ki kot *lex specialis* za poedini primer vedno s samim svojim obstojem derogira splošni normi čl. 33 zakona o drž. rač.

Iz prikaza položaja, katerega zavzema proračun v politični organizaciji ustavne monarhije, je bilo razvidno, da more ta državna oblika po svoji politični bazi biti le prehodna. Že njen zgodovinski nastanek med absolutno mo-

narhijo in med parlamentarno, osnovano na načelu narodne suverenosti to dovolj zgovorno pove. V današnji politični jezik prevedena bi ta oblika pomenila vmesno stopnjo med diktatorično-avtoritarno, — kajti danes monarhično načelo v pravem smislu gotovo ni več oblikovalno načelo držav, — in parlamentarno-demokratsko vladavino. Zato je, posebno čim se narodna skupščina čuti politično dovolj močno, vedno mogoč spor med njo in vlado, ki postane v trenutku, ko narodna skupščina vladi proračuna noče več odobriti tudi pravno pomemben za vse državno življenje. Tak čin, dasi po duhu ustavne monarhije v tehničnem smislu pravno nedopusten, je dejansko mogoč in pomeni poskus spremembe ustavne monarhije v parlamentarno. Smotno je zato, da ustava sama za tak primer predvidi kakšno rešitev. In v resnici jo predvideva v svojem čl. 103 v zvezi s čl. 32. Čl. 32 namreč daje v zadnjem odstavku kralju pravico, razpustiti narodno skupščino in odrediti nove volitve. Ta pravica ima sicer v ustavni monarhiji v tehničnem smislu le ta namen, da more monarh vedno kontrolirati, ali je narodna skupščina res tolmač prave narodove volje, lahko pa služi tudi kot orožje proti narodni skupščini, ki bi hotela vladi odreči proračun. Kajti za ta primer, da je narodna skupščina razpuščena predno je rešen proračun, se s kraljevim ukazom podaljša proračun minulega proračunskega leta za najdalj 4 mesece. To je obenem najdaljši rok, katerega predvideva § 1 zak. o volitvah narodnih poslancev za nar. skupščino za izvršitev novih volitev in sklicanje novo izvoljene narodne skupščine. Če pa še ta ne bi bila voljna vladi odobriti proračun, je možno v smislu čl. 103 ustave proračun minulega proračunskega leta še enkrat s kraljevim ukazom podaljšati in sicer tokrat kar do konca novega proračunskega leta, torej za nadaljnjih 8 mesecev. V tem času lahko kralj oziroma njegova vlada razpuščata nevšečne narodne skupščine. Vendar je ta možnost omejena na dobo enega proračunskega leta, kajti po njegovem preteku pooblastilo čl. 103 ustave ni več uporabljivo, saj dopušča največ enoletni proračunski provizorij v obliki podaljšanega rednega proračuna minulega proračunskega leta.

Dočim torej ustava predvideva z navedenimi določbami možnost in način rešitve spora med vlado in narodno skupščino, če bi ji ta hotela odreči proračun, pa na prvi pogled ne jemlje v misel in ne daje rešitve za primer, da bi senat proračun, odobren po narodni skupščini,

vladí odklonil. Zato se zaključuje, da senat nima pravice, odkloniti vladi proračun; to ne-le dokler bo naša država vladana v duhu ustavne monarhije v tehničnem smislu, za katero to pravilo itak velja, temveč tudi tedaj, ko pride do parlamentarnega sistema. Ta vidik, ki s tem senatu za čas parlamentarnega režima obenem jemlje možnost izreči vladi nezaupnico, katero bi mogel v skrajnem primeru učinkovito podpreti z odklonitvijo proračuna, ima svojo osnovo v naziranju, da je parlamentarni sistem ravnovesje med vlado in narodnim predstavništvom. To ravnovesje se kaže na eni strani v zahtevi, da mora imeti vlada zaupanje narodnega predstavništva, na drugi strani pa v pravici vlade, da razpusti narodno predstavništvo. Po naši ustavi je pa senat stalna institucija in ga kralj oziroma njegovo prerogativo izvršujoča parlamentarna vlada ne more razpustiti (arg. a contrario iz čl. 32, odst. 6, čl. 53 odst. 1).

Ni tu mesto za podrobnejše razpravljanje tega vprašanja, vendar si ne smemo prikrivati dejstva, da bi mogel senat, ne glede na pravno kvalifikacijo takega ravnanja že pod režimom ustavne monarhije, pravtako pa pod režimom parlamentarne monarhije dejansko vladi odreči proračun. S tem bi bila vlada, če ustava res ne predvideva nobene rešitve spora med njo in senatom za tak, vsekakor izreden primer prisiljena, da odstopi ali pa bi moral kralj po čl. 32, odst. 6 narodno skupščino, ki je proračun vladi odobrila, razpustiti, kajti le s tem bi bila pridobljena možnost, proračun preteklega leta podaljšati v smislu čl. 103 ustave za 4 mesece. Ta posledica kaže najbolje nezdružljivost senatove odklonitve proračuna tudi z duhom parlamentarne monarhije. Kajti v taki monarhiji je kralj razsodnik med vlado in narodnim predstavništvom ter med tem in narodom, t. j. volivci. V primeru, ko bi senat odrekel proračun vladi, katerega ji je odobrila narodna skupščina in ji s tem izrazila svoje zaupanje, bi senat prisilil kralja, da izvaja te svoje prerogative v čisto določenem pravcu. Na ta način bi ta velevažna politična vloga po svoji vsebini prešla na senat, s čimer bi monarhija, četudi samo parlamentarna, postala fasada v resnici odločilnega organa, senata; s tem bi država dejansko dobila značaj aristokratsko-republikanske vladavine. Ta posledica najbolje kaže po svojem bistvu prevratno naravo senatove odklonitve proračuna. Zato bi v takem primeru, (gre seveda le za načelno odklonitev proračuna vladi v celoti), kralj bil upra-

vičen seči po izrednem pooblastilu, ki mu ga daje čl. 116 ustave. Ta člen določa, da sme kralj ob vojni, mobilizaciji, neredih in pobuni, ki bi ogrožali javni red in varnost države ali če so do take mere vobče ogroženi javni interesi, v tem izjemnem primeru odrediti z ukazom, da se začasno podvzamejo vsi izredni ukrepi, ki so neobhodno potrebni, neodvisno od ustavnih in zakonskih predpisov. Sklicujoč se na ta člen, bi kralj gotovo mogel proračun, ki je dobil odobritev narodne skupščine, postaviti kot tak neobhodno potreben ukrep v obliki uredbe v moč. To naziranje potrjuje še odst. 2, čl. 116 ustave. Ta določa, da se dajo vsi taki izredni ukrepi naknadno narodnemu predstavništvu v soglašanje. To soglašanje ima predvsem pomen kot politično ocenjevanje podvzetih izjemnih ukrepov, ima torej značaj indennitetnega čina. Gotovo je, da bo narodna skupščina, ki je proračun odobrila, tudi s takim izrednim načinom njegove uveljavitve soglašala, ne pa senat. Vendar bi bila odtegnitev njegovega soglasa brezpomembna. Zakaj? Če gre le za politično oceno zato, ker vlada politično senatu ni odgovorna; če bi se pa kljub temu moglo smatrati, da gre za čin, ki je tudi pravno pomemben v tem smislu, da bi s tem senat imel pravico ugotoviti morebitno protiustavno uporabo izrednega pooblastila čl. 116 ustave s strani kralja oziroma odgovorne vlade, bi pa bila taka ugotovitev brez praktične učinkovitosti. Po čl. 78 ustave smeta namreč ministre obtožiti zaradi prekršitve ustave in državnih zakonov, učinjene v službeni dolžnosti samo kralj in narodna skupščina, ne pa senat; kralj in narodna skupščina pa tega gotovo ne bosta storila. Tako se v tem najskrajnejšem primeru pokaže še ena posledica določbe odst. 2, čl. 102 ustave, da se mora proračun najprej predložiti narodni skupščini.

Končno bodi zaradi popolnosti še omenjeno, da je senatova proračunska pravica iz čl. 102 ustave po splošnih določbah čl. 115 ustave o reviziji ustavnih določb spremenljiva in to v zvezi s čl. 64 ustave tudi proti senatovi volji, če se v tem vprašanju strinjajo kralj, njegova vlada in narodna skupščina.

S tem bodi končan pregled odnosa naših vrhovnih državnih organov do proračuna. Pokazal je, da daje naša ustava dovolj oslonca za ustavno rešitev sporov, ki bi nastali med temi organi v zvezi s proračunom, vendar je in ostane njen smisel v složnem sodelovanju teh organov na korist obče dobrobiti.

Preklic predloga (§ 85 Kz.) in umik zasebne tožbe.

Priv. doc. dr. Avgust Munda.

(Nadaljevanje.)

K 2. Ako niti zasebni tožilec niti njegov zastopnik (§ 55, drugi odst. Kp.) ne pride na glavno razpravo,⁵⁸ se smatra, da se je odpovedal pregonu (§ 51, drugi odst. Kp.); v tem primeru mora sodišče z rešitvijo⁵⁹ ustaviti kazenski postopek (§§ 215, drugi odst. 236, tretji odst. Kp.); prav to velja, ako pride zasebni tožilec sam na razpravo, dasi mu je sodišče naročilo, naj si vzame pravnega zastopnika (§ 50, tretji odst. Kp.).⁶⁰ Lege non distinguente velja ta določba (§ 51, drugi odst. Kp.) tako za prvo kakor za prekinjeno (§ 241 Kp.) ali za preloženo razpravo (§ 240 Kp.).⁶¹ Če ne pride zasebni tožilec na prekinjeno razpravo, izreče sodnik zavrnilno sodbo, ker se je glavna razprava že pričela (§ 248, prvi odst. Kp.) in ker je prekinjena razprava le nadaljevanje prve razprave. Če se pa razprava preloži in zasebni tožilec ne pride na novo razpravo, se postopek ustavi z rešitvijo (§ 236, tretji odst. Kp.); to pa le v primeru, če se mora razprava po § 240 odst. 3 in 4 Kp. iznova začeti in izvesti. Če pa se razprava preloži po petem odst. § 240 Kp., izreče sodnik, če zasebni tožilec ne pride na preloženo razpravo, zavrnilno sodbo, ker se je tudi v tem primeru glavna (ustna) razprava že pričela (§ 248, prvi odst. Kp.). Pač pa se z rešitvijo ustavi postopek, če ne pride zasebni tožilec na ustno razpravo, ki jo odredi sodnik poedinec v smislu § 391, prvi odst. Kp. Če pa tudi obtoženec ne pride k tej razpravi, dasi je bil redno vabljen, bi nastopila po besedilu zakona dvojna prekluzija: za zasebnega tožilca po §§ 52, drugi odst., 236, tretji odst. Kp., za obtoženca pa po § 391, tretji odst.⁶² Kp.; kateri gre prednost? Glede na

⁵⁸ Ministrstvo pravde je odredilo z razpisom z dne 8. junija 1932, štev. 38.705/32, da je najprej dokončati razprave v predmetih, kjer so se stranke odzvale pozivu; šele nato je opraviti razprave v predmetih, kjer ena ali druga stranka ni prišla k sodišču.

⁵⁹ Ker se pričlenja glavna razprava šele s čitanjem obtožnice (§§ 248, 373, 387, četrti odst. Kp.), sodišče se pa že o priliki otvoritve zasedanja (§ 236 Kp.) prepriča, ali so došle stranke.

⁶⁰ Lohsing 185.

⁶¹ Lohsing 184 (kas. odl. 3920).

⁶² § 391, tretji odst., k. p.: „Ako obtoženec na redni poziv ne pride na novo razpravo, postane prejšnja sodba pravnomočna.“

akuzatorno načelo je postopek tudi v tem primeru ustaviti (§ 52, drugi odst. Kp.), ker brez tožilca ni razprave.

Kar velja za prihod k razpravi, velja tudi za odstranitev; zasebni tožilec se ne sme med razpravo samolastno odstraniti. Razume se samo po sebi, da ni prekluzije v primeru, ako se mora zasebni tožilec zaslišati kot priča in se radi tega začasno odstrani iz razpravne dvorane (§ 247, drugi odst. Kp.). Pač pa velja prekluzija po § 51, drugi odst. Kp. tudi za državnega tožilca, če zastopa zasebnega tožilca (§ 51, tretji odst. Kp.), ker je državni tožilec v tem primeru le njegov pooblaščenec.⁶³

K 3. Za umik zasebne tožbe se tudi smatra dejstvo, če ne poda zasebni tožilec pri glavni razpravi končnega predloga. Končni predlog mora biti določen (§ 269 Kp.) in jasen; izjavo, da „prepušča stvar sodišču“, ni imeti za končni predlog.

K 4. Ako se odkrije pri glavni razpravi, da je obtoženi zagrešil še drugo kaznivo dejanje,⁶⁴ ki se preganja na zasebno obtožbo, mora zasebni tožilec takoj⁶⁵ pri razpravi ustno obtožiti obtoženca; če tega ne stori, je prekludiran. Razpravo in sodbo pa je kljub temu omejiti na predmet prejšnje obtožbe:

1. če obtoženi ne pristane na to, da se razpravlja tudi o tem dejanju, ker se ima nanj uporabiti strožji kazenski zakon ali 2. če sodišče ni pristojno ali 3. če se pokaže, da je potrebna skrbnejša priprava obrambe (§ 266 Kp.). V teh primerih pridrži sodišče upravičenemu tožilcu na njegov zahtevek v sodbi pravico, posebej preganjati storilca zaradi tega novega dejanja; sodišče pa sme tudi preložiti razpravo in izreči pri novi razpravi sodbo o obeh kaznivih dejanjih. V obeh primerih mora zahtevati zasebni tožilec v treh dneh, ko se je razglasila sodba ali rešitev o preložitvi razprave, da se pokreni zakonito postopanje; če tega ne stori, je smatrati, da se je odrekel pregonu (§ 284, tretji odst., 51, drugi odst. Kp.⁶⁶).

Kar velja za primer § 266 k. z., velja tudi za primer, če zagreši obtoženec med razpravo kaznivo dejanje, ki se preganja na zasebno obtožbo (§ 234 Kp.).

⁶³ „Zasebna“ tožba s tem ne postane „javna“; drugače v nemškem k. p. (§ 377).

⁶⁴ Za katero zasebni tožilec doslej še ni izvedel (§ 359, šte. 2 Kp.).

⁶⁵ Seveda, če je navzoč; če ni navzoč, prekluzija ne velja.

⁶⁶ Za državnega tožilca ta rok seveda ni prekluziven.

K 5. Po določbi § 298, drugi odst. Kz. sme sodnik, če je razžaljeni razžalitev vrnil (§ 297 Kz.), obe stranki ali eno izmed njih kaznovati ali oprostiti kazni (§ 281, šte. 3 Kp.). Na to določbo se nanaša določba § 51, peti odst. Kp., ki določa, da sme obdolženec v primeru take retorzije do konca razprave prve stopnje (tudi pri preloženih razpravi) zahtevati, naj sodi sodišče tudi tožilca, ki mu je razžalitev (§ 297 Kz.) vrnil. Iz določb o koneksiteti izhajajo (§ 20, prvi odst., drugi stavek Kp.), da sme obdolženec podati nasprotno tožbo „le“ do konca glavne razprave (ne pa pri prizivni), ker je sicer prekludiran. Pač pa je nasprotna tožba dopustna tudi potem, ko je že minil tromesečni rok § 86 Kz. (Glej: članek: dr. Munda, Ustna obtožba v postopku pred okrožnim sodiščem. Sl. Pr. 1933 str. 185. Dr. Žganec: Dali je protivtužba po § 51 Kp. vezana na tromesečni rok? Pravos. 1934, str. 12, Nedeljković: Rok za protivtužbu u krivičnom pravu. Pravos. 1934, str. 286).

VII. Doklej se sme preklicati predlog ali umakniti zasebna tožba?

Kakor že omenjeno, se utemeljuje možnost preklica predloga s tem, da se često pojavijo šele po predlogu okolnosti, ki so bile poprej oškodovancu neznane in o katerih želi, da zanje ne zvedo širši krogi. Ugledu pravosodja bi pa nasprotovalo, če bi se dopustilo, da prekliche oškodovani predlog tudi pozneje, ko se je sodišče že dlje časa bavilo s stvarjo.⁶⁷ Radi tega so vse zakonodaje določile rok, do katerega je moči preklicati predlog ali zasebno tožbo.⁶⁸

Po našem kazenskem zakonu se sme predlog preklicati do početka glavne (ustne) razprave (§ 89 prvi odst. Kz.). Glavna razprava se začneja s čitanjem obtožnice (§§ 248, 373 Kp.), javna razprava pri sreskem sodišču (387, četrti odst. Kp.) pa z objavo glavne vsebine zahtevka ali prijave (§ 375, šte. 1 in 2). Ker omejuje predlog (§ 85 Kz.) oficialno načelo

⁶⁷ Allfeld. V. D. A. 224., 225., motivi o. s. k. z. 1910.—283.

⁶⁸ Inozemske zakonodaje določajo različne termine, doklej je moči preklicati predlog (zasebno tožbo): n. pr. § 64. n. k. z.: „dokler se ne razglasi sodba, ki izreka kazen“; nizozemski: do vložitve obtožbe, pri nekaterih deliktih tudi pozneje; nekateri švicarski kantoni dovoljujejo preklic le, če privoli obdolženec; o. n. k. z. 1909.: „dokler sodišče prve stopnje ni izreklo sodbe“; o. a. k. z. 1909.: „do začetka dokaznega postopka glavne razprave (§ 75)“, o. s. k. z. 1910 (§ 82): „zasebna tožba se sme umakniti, dokler sodišče prve stopnje ni izreklo sodbe; po § 216 s. k. z. (žalitev časti) pa je smel zasebni tožilec umakniti tožbo vsak čas, celo izvršitev sodbe je smel zadržati (§ 33 s. k. p.).

kazenskega postopka, je treba vse določbe o predlogu tolmačiti strogo intenzivno; oškodovani sme torej preklicati predlog le do gori navedenega trenutka. S početkom glavne (ustne) razprave je prenehala oškodovančeva pravica preklicati predlog; ta pravica ne more več oživetiti, tudi če se razprava preloži.⁶⁹ Preloženo razpravo je treba po § 240 Kp. v nekih primerih iznova začeti in izvesti;⁷⁰ oškodovani pa tudi pri taki preloženi razpravi, ki se je iznova začela, ne more več preklicati predloga, ker je ta njegova pravica že prenehala^{70a} s pričetkom „prve“⁷¹ glavne (ustne) razprave. Prav to velja, če prizivno (izjemoma tudi revizijsko)⁷² sodišče prvo sodbo razveljavi in vrne stvar prvemu sodišču, da ponovno razpravlja in sodi (§§ 346, 352, 399, 405, 406, 408) ali če se dovoli obnova kazenskega postopka (§ 367 Kp.) ali če se ugotovi prošnji za postavitev v prejšnji stan zoper zamudno sodbo sodnika poedinca (§ 391 Kp.).

Zasebna tožba se sme umakniti (§ 89 Kz.), dokler se glavna (javna) razprava⁷³ ne konča, to je dotlej, ko izjavi predsednik po zaključnih govorih strank, da je razprava končana (§§ 272, drugi odst., 373, 276, 388, prvi odst. Kp.);⁷⁴

⁶⁹ Pri „prekinjeni“ razpravi (§ 241 Kp.) se predlog seveda tudi ne more preklicati, ker se pri prekinitvi prejšnja razprava le „nadaljuje“ (§ 241, prvi odst. Kp.). Prav tako v primerih §§ 225, 231, drugi odst. 234 Kp.).

⁷⁰ Novela z dne 20. marca 1935 (SIL 208/35) je določbo § 240 Kp. bistveno spremenila. Po prejšnjem besedilu § 240 Kp., se je morala preložena razprava vedno iznova započeti in izvesti. Po noveliranem besedilu pa se mora to zgoditi le v nekih primerih, ki jih zakon izrečno navaja (odst. 3, 4 in 5).

^{70a} Prav to velja v primerih „prekinitve po §§ 227 in 278 Kp., kjer je treba razpravo na novo začeti.

⁷¹ Olshausen § 64—4. Pravosudje 1934—726, nasprotno Pravosudje 1934—128, 807, in Pravosudje 1935—391.

Kasacijsko sodišče v Beogradu je z odločbo z dne 25. junija 1935 Kre 800/35 izreklo, da se sme predlog preklicati tudi pred začetkom poslednje glavne razprave (Branič 1936, str 33).

⁷² Kazniva dejanja, ki se preganjajo na predlog (§ 85 Kz.) so prestopki, le kaznivo dejanje po § 246, drugi odst. Kz. je zločinstvo; v ostalem more seveda revizijsko sodišče razpravljati o dejanjih, ki so prestopki, le v primeru koneksitete.

⁷³ T. j. razprava prve stopnje. Zakon rabi za razpravo okrožnega sodišča izraz „glavna razprava“ (§ 222, 373 Kp.), za razpravo sreskega sodišča izraz „ustna razprava“ (§ 385 Kp.), za revizijsko in prizivno razpravo izraz „javna razprava“ (§§ 344, 347, 357, 404 Kp.); glej opombo 52

⁷⁴ Urošević (171) pravi, da sme zasebni tožilec umakniti obtožbo, dokler sodišče prve stopnje ni izreklo sodbe. To ni popolnoma točno glede na določbo §§ 272, 276 Kp.

s tem trenutkom je prenehalo obtožno načelo (§§ 1, 273, 51, 202, prvi odst. Kp.), poslej tožilec ne razpolaga več z obtožbo. Zasebni tožilec je v stvareh zasebne tožbe dominus litis; on sme tožbo do konca glavne razprave vsak čas poljubno umakniti, ker ga ne veže legalitetno načelo. Radi tega je treba pač umik zasebne tožbe presojati iz drugega vidika kakor preklic predloga. Oškodovanec ustvarja s tem, da poda predlog (§ 85 Kz.), le „en“ procesni pogoj za kazenski pregon, ta pregon pa pristoji državnemu tožilcu; čim je torej predlog podan, gre postopek svojo pot; določbe o preklicu predloga je torej glede na oficialno načelo tolmačiti čim strožje. Nasprotno se pa ne sme prezreti, da je javni interes kaznovanja pri kaznivih dejanjih, ki se preganjajo po zasebni tožbi, tako malenkosten, da ga uveljavlja država le tedaj in dotlej, dokler zasebni tožilec ne umakne obtožbe. Ravno pri deliktih zasebne obtožbe se dogaja, da postane kazenski postopek za tožilca, ki išče zadoščenja, često mučen, ko spravlja na dan stvari iz njegovega zasebnega življenja. Zato pač ni prav nobenega razloga zabraniti zasebnemu tožilcu, da umakne obtožbo tudi pri novi razpravi, dasi je bila prejšnja preložena šele potem, ko je izjavil predsednik, da je razprava končana (§ 272, drugi odst. Kp.). Iz istega razloga sme zasebni tožilec umakniti obtožbo tudi pri novi razpravi, če je prizivno⁷⁵ sodišče prvo sodbo razveljavilo in vrnilo stvar prvemu sodišču, da ponovno razpravlja in sodi (§§ 399, 405, 406, 408 Kp.).⁷⁶ Prav tako sme zasebni tožilec umakniti tožbo tudi pri „ustni“ razpravi, ki jo odredi sodnik prve stopnje tedaj, če ugotovi po § 391 Kp. obtoženčevi prošnji, naj se mu dovoli postavitve v prejšnji stan zoper zamudno sodbo. Zakon pravi, da razpiše sodnik, ako ugotovi prošnji za postavitve v prejšnji stan po § 391 Kp., „novo ustno razpravo“; zakon sicer te razprave ne označuje

Žganec (223) pravi: „Razpravo otvarja predsednik (§ 236) in s tem se začne glavna razprava. Po tem trenutku se predlog ne more več preklicati.“

Žganec očitno zamenjuje „otvoritev zasedanja“ § 236, prvi odst. Kp.) s „početkom glavne razprave“ (§ 272, prvi odst. Kp.).

Določba § 51, odst. 2 Kp., ki pravi, da sme zas. tožilec „kadarkoli“ odstopiti od obtožbe, ni v protislovju z določbo § 89 Kz.; sedes materiae je v določbi § 89 Kz. (nasprotno: Pravosudje 1932—377).

⁷⁵ Kazniva dejanja, ki se preganjajo po zasebni tožbi so prestopki; zločinstvo je le kaznivo dejanje po §§ 324, 325 v zvezi s §§ 315, 316, 317 in 322, tretji odst. Kz.; sicer pa utegne revizijsko sodišče soditi o kaznivih dejanjih, ki se preganjajo na zasebno tožbo, seveda le v primeru koneksitete.

⁷⁶ §§ 350, šte. 2, 399, drugi odst. Kp.: „nova glavna razprava“.

z „glavno“ razpravo, vendar jo je imeti za glavno razpravo.⁷⁷ Ako dovoli sodišče obnovo kazenskega postopka, sme zasebni tožilec tudi pri novi glavni razpravi umakniti obtožbo (analog. § 370, drugi odst. Kp.).

VIII. Materialnopravne posledice preklica predloga ali umika zasebne tožbe.

Preklic predloga učinkuje prav tako, kakor da predloga že spočetka ne bi bilo; v negativnem pogledu pa je posledica preklica ta, da upravičenec (§ 6, osmi odst. Kp.) predloga ne more več ponoviti: preklic predloga je dokončen,⁷⁸ sicer bi bilo kazensko postopanje preveč odvisno od oškodovančeve volje (načelo oficialnosti). Glede zasebne tožbe odreja zakon izrečno (§ 361, drugi odst. Kp.), da se zasebnemu tožilcu, ki je umaknil zasebno tožbo, ne dovoli niti obnova kazenskega postopka. Že prej (V) smo omenili, da tožba (pregon) zaradi enega⁷⁹ kaznivega dejanja ni deljiva: kjer pa je pregon odvisen od predloga, tudi ni deljiv predlog ali preklic predloga. V tem pogledu je možnih več eventualitet in sicer:

- 1) En storilec zagreši eno kaznivo dejanje v nepravem zakonskem steku,
- 2) en storilec zagreši v idealnem steku več kaznivih dejanj,
- 3) z enim kaznivim dejanjem je oškodovanih več oseb (več upravičencev po § 6, osmi odst. Kp. ali več zasebnih tožilcev),
- 4) več storilcev ali udeležencev zagreši eno kaznivo dejanje.

Sedaj hočemo pregledati, kako vpliva v navedenih primerih preklic predloga (zasebne tožbe) na potek kazenskega postopka:

K 1) Če gre za enotno kaznivo dejanje n. pr. za nadaljevano dejanje, se nanaša predlog in preklic predloga na celo

⁷⁷ To se da posneti iz besed „nova ustna razprava“ (§ 391, prvi odst. Kp.). Bivši avstr. k. p. r. (§ 427) pravi izrečno, da razpiše sodnik v tem primeru „novo glavno“ razpravo.

⁷⁸ Olshausen § 64—12, Allfeld 213, Binding Hdb. I. 651, Liszt § 45, Šilović-Frank 91, Urošević 172 — in drugi. O. čeh. k. z. to izrečno odreja (§ 28, zadnji odst.), o. n. k. z. 1909. je slično določbo odklonil, češ da je v teoriji skoro splošno priznано, da se preklicani predlog ne more ponoviti (motivi 279).

⁷⁹ Pač pa, če je več kaznivih dejanj.

dejanje.⁸⁰ Če je oficialni zločin v nepravem zakonskem steku z zločinom, ki se preganja na predlog, je treba presoditi, ali je dejanski stan enega ali drugega zločina obsežnejši ali specialnejši. Če je oficialni zločin obsežnejši (specialnejši), se preganja storilec kljub preklicu predloga.⁸¹

K 2) Popolnoma drugačna je stvar pri idealnem steku. Pri nepravem zakonskem steku zagreši storilec z enim dejanjem le en zločin, pri idealnem steku (§ 61 Kz.) pa zagreši z enim dejanjem več zločinov.⁸² Za vsakega izmed teh zločinov ima država posebno pravico kazenskega pregona; če se torej preganja eden teh zločinov na predlog, drugi pa oficialno, se prvi zločin ne sme preganjati, ako oškodovani prekliče predlog. Če se pa preganjata oba zločina, ki sta v idealnem steku, na predlog, n. pr. telesna poškodba po § 181 Kz. in poškodba tuje stvari (§ 365, prvi odst. Kz.) in če poda oškodovanec predlog n. pr. zgolj radi prestopka po § 365 Kz., ni moči preganjati dejanja⁸³ tudi v pravcu kaznivega dejanja po § 181 Kz.;⁸⁴ prav to velja, če prekliče oškodovani predlog radi enega izmed zločinov, ki sta v idealnem steku.⁸⁵

K 3) Ako je z enim zločinom oškodovanih več oseb, se uvede zaradi tega dejanja le „en“ postopek. Vsi predlogi so torej procesni pogoji ene same obtožbe; zaradi tega prenehajo predlagalne pravice vseh upravičencev, če se konča stvar z meritorno pravnomočno sodno odločbo; o tem smo že podrobno govorili (IV.).

⁸⁰ Pri nadaljevanem dejanju se začenja trimesečni rok (§ 85 Kz.), ko je zaznal oškodovanec za zadnje delno dejanje, pri trajajočem dejanju pa, ko je dejanje nehalo (Binding. Hdb. I. 650, Olshausen, § 61—34).

⁸¹ N. pr. razbojništvo napram sorodnikom se preganja kljub umiku zasebne tožbe po §§ 324, 325 Kz. Tatvina iz nuje (§ 320 Kz.) se pa ne more kaznovati po § 314 Kz., če je oškodovani umaknil predlog (načelo specialitete). Če pa je zagrešil storilec z enotnim dejanjem lahko in hudo telesno poškodbo, se kaznuje tudi lahka poškodba, dasi oškodovani ni podal predloga po § 186 Kz. (načelo absorpcije).

⁸² „Zločin“, mišljen kot kaznivo dejanje po Kz.

⁸³ „Dejanje“, mišljeno v pomenu, kakor ga rabi § 61 Kz.

⁸⁴ Allfeld 212, opomba 2, Olshausen § 61—58, Binding Hdb. I. 635, Urošević 166, Liszt § 45, III—7.

⁸⁵ Če je oficialni zločin v idealnem steku z zločinom, ki se preganja na predlog in če kvalificira sodišče dejanje le v pravcu enega zločina, ni moči naknadno, ko je postala sodba pravnomočna, nadaljevati pregona radi zločina, ki je v idealnem steku (Olshausen § 73—38, Loewe 410, 412, nasprotno: Binding Hdb. I.—654). To pa seveda ne velja v primeru §§ 359, šte. 3, in 365, šte. 3 Kp., če se dejanje, ki ga sodnik ni upošteval, kvalificira kot zločinstvo n. pr. priča izreče kleveto po § 301 Kz. (idealni stek §§ 301 in 144 Kz.); če toži le zasebni tožilec in če obsodi sodnik storilca po § 301 Kz., ga sme državni tožilec naknadno preganjati tudi radi krive prisege po § 144 Kz.

Govoriti nam je še o primeru, če je z enim zločinom oškodovanih več oseb in če se preganja ta zločin le glede „enega“ oškodovanca na predlog⁸⁶ ali zasebno tožbo: n. pr. zakonska žena ukrade stvar, ki je solastnina njenega moža in druge osebe. V tem primeru se uvede kazensko postopanje zaradi celotnega⁸⁷ dejanja, ne morda le glede kvote, t. j. polovice škode, tudi tedaj, če zakonski mož ni vložil zasebne tožbe ali če jo je umaknil: predlog (zasebna tožba) je namreč zgolj procesni pogoj, ne pa pogoj kaznivosti.

(Konec prih.)

Književna poročila.

Dr. Dolenc Metod: Pravna zgodovina za slovensko ozemlje. Sostavni očrt. Akademski založba. Ljubljana 1935. Str. XV. + 559.

Letos meseca februarja je izšla v Akademski založbi v Ljubljani toliko pričakovana knjiga pod gornjim naslovom. Pisec je našo pravno-zgodovinsko literaturo obogatil že prej s številnimi deli in monografijami, ki niso vzbudile pozornosti in odobravanja samo pri nas, temveč tudi v inozemskem znanstvenem svetu. S pričujočo knjigo pa se je lotil izredno težavne naloge, prikazati sistematično zgodovinski razvoj pravnih, socialnih in tudi kulturnih razmer med Slovenci od srede VI. stoletja (od naselitve Slovencev v alpskih in kraških predelih) do zedinjenja Slovencev s Srbi in Hrvati. Viri slovenske pravne zgodovine še niso docela raziskani, mnogi se jih je izgubilo, zlasti pa nedostaja virov iz najstarejše dobe. Nekateri pravni instituti se dajo v naši zgodovini samo slutiti in ugotoviti kolikortoliko s precejšno sigurnostjo le s pomočjo primerjave iz drugih področij. Zlasti pa je običajno pravo, ki ni nikjer zapisano, pa se je docela konkretno in stalno izoblikovalo ter so Slovenci — predvsem nižje socialne plasti ljudstva — po njem živeli stoletja in stoletja, pravni vir, ki ga je treba vprav za slovensko pravno zgodovino še prav posebno izčrпно in skrbno raziskovati.

Takoj uvodoma moramo ugotoviti, da je pisec to nalogo odlično izvršil. Pisec, ki je redni profesor kazenskega prava, sam pravi v predgovoru, da je prišel do raziskavanj slovenske pravne zgodovine takorekoč po naključju. Tem hvalevrednejše je njegovo delo, da je v sorazmerno kratkem času zbral vso ogromno snov in jo sistematično prikazal v tej knjigi.

Knjiga je razdeljena na dva dela in sicer prvi del: od srede šestega do začetka šestnajstega stoletja s pododdelkoma: a) najstarejša doba do madžarskih navalov in b) druga polovica srednjega veka, ter drugi del: od začetka šestnajstega stoletja do zedinjenja s pododdelkoma: a) od nemške reformacije do kraja francoske revolucije in b) od francoske revolucije do zedinjenja. Prvi del obsega približno eno tretjino knjige, drugi del pa je izdatno obširnejši in pravi sam pisec v predgovoru, da „temelji drugi del, vsaj iz večine, na pisanih

⁸⁶ Takozvani relativni predlagalni delikti.

⁸⁷ Olshausen § 61—58, b, Binding Hdb. I.—631.

virih, zlasti zapisnikov sodnih zborov, ki so bili torišče za razvoj prava, bodisi samoniklega, bodisi pod tujim vplivom vzrastlega" ter prehaja do zaključka: „Pravni in socialni položaj kmetijskega ljudstva je bil in ostane centralni problem pravne zgodovine Slovencev!“ Ko se povsem pridružujemo temu mnenju, ki ga je treba z vsem poudarkom poudčrtati, smatramo tudi za posrečeno, da je pisec poleg razvoja pravnih razmer čisto slovenskega kmetijskega ljudstva sinoptično obdelal tudi pravno zgodovino za višje sloje (plemstvo in meščanstvo). Saj je tudi plemstvo in meščanstvo deloma vplivalo na pravne razmere preprostega ljudstva in vprav to prikazovanje nudi pravo zgodovinsko sliko.

Iz najstarejše dobe prikazuje pisec državnopravne, upravne in cerkvenopravne razmere med Slovenci, omenja zlasti pomen in vpliv njihovih pokristjanjenja ter opisuje stanovske socialne in gospodarske prilike. Glede zgodovinskega razvoja zasebnega prava te dobe so zlasti prepričevalna izvajanja o postanku slovenskih „zadrug“ in sploh zadružnega življenja, osnovanega na pravni zavesti kolektivne svojine in kolektivistične odgovornosti za pravne posle. Pod vplivom tega kolektivističnega ustroja tedajšnje družbe so se razvijali tudi nekateri drugi zasebnopravni instituti zlasti v dednem in bračnem pravu. Ta temeljna ideja je bila tako močna, da je imela še kasnejše stoletja in stoletja odločilen vpliv na razvoj posameznih javno- in zasebnopravnih institutov med slovenskim ljudstvom. Zanimiva so izvajanja o razvoju kazenskega prava kot prvobitne plasti nastalega pravnega reda in o takratni primitivni sodni organizaciji ter o sodnem postopku.

V poglavju iz druge polovice srednjega veka govori pisec najprej o državnopravnih vprašanjih, o tujem gospodstvu nad Slovenci, o vladavini celjskih grofov, o pomenu turških navalov ter o vplivu fevdskega prava in imunitet na slovenske pravne in socialne razmere. Nadalje zasledujemo tu zanimiva izvajanja o stanovih in slojih, zlasti o razvoju plemstva in mest. Pri tem govori pisec tudi o obredu in pomenu ustoličenja koroških vojvod. Zlasti izčrpno razpravlja o razvoju kmetijskega prebivalstva na slovenskem ozemlju in o težkem socialnem in gospodarskem položaju kmetov-podložnikov, ki so že takrat zahtevali svojo „staro pravdo“ in poskušali tudi s silo preprečiti preoračanje urbarialnih dolžnosti po gosposki. Izmed pravnih virov takratne dobe omenja pisec zlasti običajno pravo in nastanek posebnega vinogradskega prava. Glede razvoja sodstva je predvsem opozoriti na izvajanja o tkzv. nižjih deželnih sodnijah, o mestnih in trških sodnikih in zlasti o instituciji krvnega sodnika. Utemeljena so izvajanja o začetnem razvoju vinogorskih zborov in več, katerih kali je iskati že v tej dobi. — O razvoju zasebnega prava popisuje pisec, kako je germaniskopravno naziranje prodiralo v posamezne panoge domačega prava. Razpad zadružne organizacije na slovenskem ozemlju proti koncu srednjega veka pomenja preosnovo socialnih in pravnih razmer, toda kolektivistična ideja se je še dolgo ohranila pri rodbini kot socialni edinci, predvsem z reprezentančno odgovornostjo hišnega gospodarja. Glede razvoja kazenskega prava v tej dobi poudarja pisec, da je skozi ves srednji vek prevladovalo, — navzlic zapovedanim cerkvenim in državnim deželnim mirom — privatnopravno pojmovanje kazenskega prava in da se je to pravo tudi na slovenskem ozemlju gibalo v pretežni večini pod vplivom švabskega zrcala.

Prav posebno pozornost vzbuja drugi mnogo obširnejši del knjige, zlasti prvi oddelek: od nemške reformacije do kraja francoske revolucije. Prav v tem razdobju je slovensko domače pravo prišlo do največjega razmaha in zato je tudi razumljivo, da je posvetil pisec v svojih obširnih in izčrpnih izvajanjih tej dobi vso pozornost in veliko skrbnost.

Uvodoma govori o splošnih državnopolitičnih in socialnih razmerah, ki so se nanašale tudi na slovensko ozemlje, o pomenu reformacije, o kmečkih uporih, turških napadih itd. V poglavju o privilegiranih stanovih popisuje deželne stanove (cerkvene dostojanstvenike, gospode, viteze in mesta). Pri nepriviligiranih slojih govori pisec obširno o svobodnjakih in nadalje o rojenjakih, o vsobenjkih in zlasti izčrpno o sogornikih in mejaših ter popisuje njih socialni in pravni položaj ter navaja zakonite odredbe, ki so bile izdane koncem 18. stoletja za izboljšanje položaja podložniškega stanu (odprava nevoljništva). — V poglavju o takratni zakonodaji in pravnih virih razpravlja pisec z vso potrebno popolnostjo predvsem o „gorskih bukvah“, kot o najpomembnejšem pravnem viru za razvoj slovenskega običajnega prava. Točne so trditve pisca, ko pravi glede pomena in značaja gorskih bukev izrečno: „imenovane bukke so bile nekakšen codex generalis za vse življenje, za ves promet vinogradnikov; one so vsebovale mnogo administrativno-pravnih, še več pa kazenskopravnih predpisov, manj pa civilnopravnih. Zdi se, da med vinogradniškim ljudstvom sploh ni bilo govora o kakršnemkoli predpisu, ki ne bi bil zasidran v gorskih bukvah. Samo ob njih se je razvijalo izpopolnjevanje prava, zlasti običajnega“. Pisec popisuje obširno nastanek izvirnika gorskih bukev in so zlasti prepričevalni skrbno zbrani dokazi za trditev, da tkzv. „Pripravljeni kranjski osnutek“ ni nikoli dobil zakonite veljave. Obenem so tu navedeni tudi vsi slovenski prevodi gorskih bukev, kolikor jih je ohranjenih. Končno omenja pisec tudi zapisnike o delovanju ljudskih sodišč, kot velevažen vir za spoznavanje običajnega prava med Slovenci. Vsa nadaljnja razpravljanja o zunanji in notranji organizaciji teh avtonomnih upravnih in sodnih institucij, o gorskih gospodih, sodnikih, gornikih, županih, poročevalcih (zlasti za tkzv. občno sodbo!), zapisnikarjih in drugih pomožnih organih, nadalje izvajanja o bistvenih razlikah glede notranjega ustroja med vinogorskimi zbori in ostalimi ljudskimi sodišči, so tako do podrobnosti izdelana, da nam zares nudijo verno in točno sliko teh institucij, ki so tako markantno oblikovale pravno življenje najširših plasti slovenskega ljudstva skozi več stoletij tja preko francoske revolucije. O zgodovinskem razvoju zasebnega prava v tej dobi razpravlja pisec pod posebnimi poglavji o osebo — in rodbinsko pravnih vprašanjih, o dednem nasledstvu, o stvarnem, obveznem in oškodninskem pravu. Glede posameznih institutov osebnega in rodbinskega prava, ki se je tudi še v tej dobi razvijalo nekako pod podzavestnimi vplivi kolektivistične zadržne ideje, naj omenimo predvsem več vrst utesnitve poslovne sposobnosti. Glede dednega prava opozarja pisec zlasti na izrazito in razumljivo tendenco zemljiške gospode, dedno nasledstvo urejevati po svoje in na gospodarsko utemeljeno zahtevo običajnega prava, da preide načeloma domačija v krvnem potomstvu od starejšega gospodarja na gospodarja-sina, a da se pri več otrocih ne cepi, pri čemer je imela brez dvoma velik vpliv pravica prvenstva pri nakupu. Iz stvarnega prava, ki se je takrat na slovenskem ozemlju razvijalo seveda predvsem tudi po običajnem pravu, nam je omeniti zlasti podroben prikaz razvoja institucije zavarovanja pogodb pod klavzulo „des allgemeinen Landschadenbundes“, ki se je često uporabljala tudi med vinogradniki-podložniki. Razumljivo poudarja pisec, da se obvezno pravo med slovenskim prebivalstvom spriči primitivnega trgovskega in gospodarskega prometa sploh v takratni dobi ni tako bogotno razvijalo, kakor v drugih pokrajinah in da vsled tega tudi izvirne gorske bukke niso dajale podrobnih predpisov glede posameznih likov iz obveznega prava ter da je tudi tu zopet prevladovalo in odločevalo običajno pravo. Ker se je v tej dobi že načelno razlikovalo odškodninsko pravo kot tako od kazenskega prava in se je pri težjih

zločinih pokazala potreba po izključno javnopravnem zasledovanju, dočim se je tkzv. zasebno kazensko pravo pri lažjih nedovoljenih dejanjih že koncem srednjega veka preobličilo v zgolj odškodninsko pravo, smatra tudi pisec za primerno, da pod posebnimi poglavji obravnava odškodninsko in kazensko pravo. Ko govori pisec o odškodninskem pravu po gorskih bukvah, navaja dokaze, da je to pravo obtičalo še napol pota med kazenskimi sankcijami in dolžnostmi odškodnine.

V poglavju o razvoju kazenskega prava popisuje pisec v kratkih, toda izčrpnih potezah CCC. z njenimi vrlinami in hibami in preide takoj na kazensko pravo gorskih bukev in na ono, ki se je razvijalo na podlagi običajnega prava preko gorskih bukev (analogija ni bila za-
branjena!). Pisec v tem oziru zlasti podrobno razpravlja o posameznih kaznivih dejanjih, ki jih sistematično deli v disciplinske, administrativne ali policijske kriminalnopravne zločine; na podlagi konkretnih primerov iz prakse ljudskih sodnikov prikazuje stanje takratnega kazenskega pravosodstva, v katerem je vprav slovenska miselnost z vso svojo izvirnostjo in patriarhalnostjo prišla do bujnega izraza. Utemeljeno lahko trdimo, da je tudi ta izčrpen popis kaznivih dejanj dragocen doprinos k razumevanju takratnih kulturnih, socialnih in gospodarskih, pa tudi verskih in prosvetnih razmer med slovenskim ljudstvom.

Končno nam je še omeniti razvoj pravnega postopka, ki ga pisec obravnava v zadnjem poglavju tega oddelka. Uvodoma poudarja pisec, da je prišlo počeni 17. stoletja do čistega inkvizicijskega procesa (dejansko pač že pod mogočnim vplivom CCC., ki je samo še formalno obdržala obtožbeno načelo). Nadalje razpravlja pisec podrobno o instrukcijah za krvne sodnike, ki so imele velik vpliv na razvoj sodstva v deželah s slovenskim prebivalstvom in o razvoju postopka za civilne pravne stvari, ki je veljal tudi za poslovanje deželne pravde ali ograjnih sodišč na slovenskem teritoriju. Glede postopka pri ljudskih sodiščih na slovenskem ozemlju pisec obravnava zadevne predpise gorskih bukev, ki spričo svojih pomanjkljivosti tudi v tem vprašanju niso mogli zadoščati za prakso in je tudi tu zavzelo običajno pravo mogočen razmah.

V drugem pododdelku: od francoske revolucije do zedinjenja se pisec omejuje na najvažnejše ugotovitve glede političnopravnega pokreta in glede teritorialnih sprememb, pri katerih se je odločevala usoda Slovencev od francoske okupacije, preko revolucionarnega l. 1848, marčeve ustave l. 1849, Bachovega absolutizma, državnih ustavnih zakonov iz leta 1867 in slovenskega ter jugoslovanskega narodnostnega gibanja do pomembnih političnih dogodkov pred svetovno vojno in med njo ter do zedinjenja. Kot posebno zanimivost, ki jo pisec s poudarkom ugotavlja, pa moramo pri tem vsekakor omeniti dejstvo, da so se kljub centralistični zakonodaji avstrijskih dednih dežel, pravne razmere, ki so se oblikovale pod vplivom gorskih bukev, ohranile še med francosko revolucijo in trajale vsaj deloma še preko nje.

S pravo ljubeznijo je posvetil pisec tudi posebno poglavje jezikovnemu vprašanju, kjer popisuje trdovratno borbo za uveljavljanje slovenskega jezika pri državnih uradih, zlasti pri sodiščih bivše monarhije. Končno našteva najznamenitejše slovenske predstavnike pravoznanstva in pri tem predstavlja zlasti kot markantno postavbo nepozabnega in velezaslužnega dr. Majarona, katerega manom je tudi z veliko pieteto posvetil svoje odlično delo. — Kot dodatek navaja pisec obširen seznam najvažnejših uporabljenih del tu- in izozemskih zgodovinarjev. Kazalo je zelo popolno in pregledno. Slog knjige je odličen in lahko razumljiv, kakor tudi ni prigovorov v jezikoslovnem in terminološkem oziru.

Ta obširna in odlična knjiga, ki je predvsem namenjena kot prepotrebni učni pripomoček našemu dijaštvu, zasluži vso pozornost naše izobražene javnosti, zlasti zgodovinarjev in pravnikov. Trdimo, da bi se moral z njeno vsebino seznaniti vsak slovenski inteligent; kajti ne prinaša v vseh zanimivih podrobnostih samo razvoja slovenske pravne zgodovine kot take, temveč nam tudi odkriva na podlagi doslej še malo raziskanih virov poglede v socialno, gospodarsko, politično in kulturno stanje Slovencev za dolgo razdobje petnajstih stoletij. To temeljno delo ni samo „ogrodje“ kakor v predgovoru navaja pisec, temveč je natančno izdelan in bogato opremljen sistem celokupne pravne zgodovine za slovensko ozemlje, ki brez dvoma zdaleka prekaša po svoji izčrpnosti srbska in hrvatska pravnozgodovinska dela (Taranovskega in Kostrenčiča). Morda se bo sčasoma na podlagi virov, ki do sedaj še niso raziskani, pokazala potreba, nekatere vrzeli izpopolniti ali nekatere nejasnosti točneje ugotoviti, toda vsekakor bo to epohalno delo nezmotljiv kažipot in trdna podlaga tudi za bodoča raziskovanja. Ko izrekamo piscu globoko zahvalo za ta edinstveni plod njegovega neumornega in dolgoletnega znanstvenega udejstvovanja na polju slovenske pravne zgodovine, mu želimo samo, da bi še dolgo vrsto let deloval v prid naše pravne znanosti.

Dr. Lučovnik Hinko.

Dr. Korošec Viktor: Zgodovina in sistem rimskega zasebnega prava. 1. snopič: Splošni nauki, viri, osebnost in stvarno pravo. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1936. Str. 265.

Predavatelji na ljubljanski pravni fakulteti so že s početka spoznali pomen in važnost dobrih učbenikov za uvod v študij prava, fakulteta sama je pričela izdajati učbenike, kolikor so ji dopuščala to skromna sredstva. Tako je postalo prirejanje takih knjig druga naloga predavateljev na fakulteti. Ta posebna naloga, ki se zdi mnogim postranskega in podrejenega pomena, pa ni tako lahka in meni nič tebi nič izvedljiva. O tem nas more uveriti že pogled na naše najbližje sosedbe, pa tudi na velike narode, ki še danes ne morejo nuditi svojim slušateljem primernih uvodov v vse raznolike panoge pravnih disciplin, da o času, v katerem dozoreva takšno delo, z našimi razmerami sploh ne more biti nobene primere. Zato pomenja pri nas vsak nov pravni učbenik velik korak naprej in zato moramo ceniti vsak napor v tej smeri še prav posebno.

Vse to velja seveda v največji meri tudi za rimsko pravo. Uvajanje v to pravo, ki je še dandanes podlaga in uvod v študij modernega zasebnega prava, mora biti še posebno skrbno pripravljeno. Na eni strani zahteva posebno pažnjo pri izberi gradiva, ki naj se podaja, kajti študij rimskega prava je snovno že precej omejen. Na drugi strani pa naj bo to rimsko pravo res uvod v moderno pravo in naj pokaže zato osnove zasebnega prava, iz katerih je moderno zrastle in ki so mu izhodišče, nadalje pa naj da mlademu pravniku vsaj slutiti, v čem je moderno pravo izpopolnilo antično in v čem se je moralno ali se mora zavestno obrniti od njega. Izdati sistem rimskega prava kot učbenik je zato sicer morda vabljiva, tudi zavidljiva, pa prav nič lahka naloga in varal bi se, kdor bi drugače mislil ob sodobnem stanju znanstvenih raziskavanj rimskega prava. Prav zaradi tega, ker so ta tako daleč napredovala, podajanje teh rezultatov je pa snovno omejeno, je takšna naloga izredno težka in kočljiva.

Profesorja ljubljanskega vseučilišča dr. Korošec in dr. Krek sta prevzela nalogo, da raztolmačita ta pomen in to svrhu rimskega prava. Razdelila sta si jo tako, da je prevzel dr. Krek obveznostno pravo, ostalo snov pa dr. Korošec. Pred kratkim je izšel prvi snopič tega dela, v katerem obravnava dr. Korošec splošne nauke, vires,

osebno in stvarno pravo. Nadaljevanja smemo pričakovati v najkrajših razdobjih. Že takoj prvi pogled v novi učbenik prepričuje, da se je avtorju delo nad vse lepo posrečilo in da je bilo neutemeljeno oklevanje, češ da bi sam rajši počakal še par let, preden bi delo izročil javnosti.

Naznanjena knjiga kaže osnove, na katerih je zgrajeno celotno delo. Ugotoviti je treba, da te osnove kažejo skladnost z naziranjem, ki je bilo izraženo že gori. Glede celote zato ne moremo pripominjati, še manj pa prigovarjati ničesar, delo samo osvoji vsakega čitatelja. Malenkostne pripombe se tičejo zato le stranskih stvari.

V prvem delu prinaša knjiga kratek pregled o splošnih naukih. Glede nekaterih razlaganj v tem delu bi mogli reči, da so razpravljana preveč na kratko, ako ne bi istočasno pomislili, da je v novem učnem načrtu tudi predavanje o pravni enciklopediji, ki bo to vrzel odpravila. Kar se tiče drugega oddelka prvega dela, virov rimskega prava, zavzema popis istih po našem naziranju deloma preveč prostora, deloma premalo. Zadostovala bi omenitev le najznamenitejših rimskih pravnikov, ostala imena, od katerih itak razen njih citatov v pandektah ne vemo mnogo, bi utegnila izostati brez škode. Na drugi strani pa je marsikaj premalo pojasnjenega. Slušatelj n. pr. ne izve, kaj so dispenze (str. 44). Dalje zvenita opombi, da je bil *praeffectus praetorio* nekaj ministrski predsednik, *quaestor sacri palatii* pa nekaj justični minister, preveč laično. Morda zadevata bistvo v nekem pogledu, v celoti in primarno gotovo ne. Tudi šola naravnega prava bi zaslužila večje pozornosti. Izraz zbirka (str. 62 sl.) se uporablja v dvojnem pomenu, za privatne zbirke in za oficijalne, to je za zakonike same, kar utegne motiti. *Res divini iuris* so bile odtegnjene javnemu prometu, vendar po pozitivnopravni normi, ne po božjepravni (str. 151), kar potrjuje v naslednjih vrsticah avtor sam.

Drugi del prinaša oris stvarnega prava, najprvo lastninsko, potem služnostno in nato zastavno. Tu so se nekatere partije posrečile piscu naravnost sijajno.

Poleg obvladovanja snovi sta piscu pripomogla do tega velikega uspeha tudi njegov slog in jezik. Preprosti in gibčni slog napravlja na sebi težavno materijo prav posebno razumljivo. Študij bo izredno olajševalo, ker je knjiga pisana v lahko umljivem jeziku brez vsakih ponavljanj. Zato snov sama, dasi je zajeta na kratko, začetniku ne bo delala težav. Le tu pa tam trčimo na kako mesto, ki bo težje razumljivo. Tako začetnik ne bo vedel, kaj je izvirna pridobitev posesti (str. 165), ker je navedeno razlikovanje med izvirnimi in izvedenimi načini šele pozneje (str. 176), razložiti si pa sam tudi ne bo znal, zakaj pridobi pridobitelj tudi od prednika vendarle izvirno posest. Na str. 204 bi bilo opisati, kako in zakaj more pričeti fiduciant z *usureceptio ex fiducia*.

Pohvaliti pa je treba tudi čistočo jezika samega. Le o malo besedah moremo reči, da se nam ne zde pravilne n. pr. predpogoj namesto pogoj, mesto v pomenu namesto, radi namesto zaradi. Tudi izrazoslovje je srečno prevzeto ali na novo izbrano. To je prav posebnega pomena pri predmetu, ki je na čelu učnega programa v pravni disciplini. Le tako smemo upati, da pridemo skoro kdaj do enotnega izražanja, da ne bodo iskali pravniki vselej potrebnih nazivov, kadar jih bodo potrebovali. Nasvetovali bi vendar namesto pritiklina pravilno pritekline, namesto pogrešna posest boljše hibna posest. Za gonjenje živine imamo že dober izraz živinogonja, prednost zastavnih pravic pred vsemi drugimi izražamo danes s prvenstveno pravico. Za „kadar pogoj visi“ bi predlagali „kadar je pogoj neodločen ali neizpolnjen“ za „odpovedati se pravici“ pa „odreči se pravici“.

Te opombe so tako malenkostne nasproti celotnemu delu kot takemu, da ne morejo v prav ničemer zmanjšati nad vse ugodnega vtisa, ki ga napravljata knjiga. Na kratko smemo zato strniti vsa izvajanja v eno samo pohvalo, tej pa pridružiti željo, da izide čimprej nadaljevanje in zaključek.

Dr. Rudolf Sajovic.

Dr. Steska Henrik: Oris našega upravnega prava. 1. zvezek. **Upravni postopek.** Ljubljana 1936. Založili in natisnili J. Blasnik nasl., univerzitetna tiskarna. Str. 112.

Kot prvi zvezek nameravanega orisa našega upravnega prava je izdal prof. Steska upravni postopek, ki ga je posvetil spominu dr. Ivana Žolgerja. V predgovoru je pojasnil, zakaj je izdal postopek pred upravno organizacijo: ker se naš upravni ustroj še ni dovolj ustalil in je pričakovati v zvezi z oživetvorjenjem banovinske samouprave dokajšnjih sprememb sedanje upravne organizacije.

V prvem poglavju, ki ima nadpis „o upravnem postopku v obče“, govori avtor o upravni funkciji, o upravnih aktih, o nastanku občega upravnega postopka, o vrstah upravnih postopkov ter o tem, za katera oblastva velja obči upravni postopek.

Ker je snov v zakonu o občem upravnem postopku (Zup.) sistematski urejena, kar poudarja avtor na str. 32, je samo naravno, da je obče obdržal isti razpored snovi tudi avtor. Iz tega pa se ne sme morda sklepati, da se podaja v orisu komentatorski paragraf za paragrafom, ampak so zvezana določila v okviru poglavij zakona po logičnih kriterijih v celote, deloma je združenih več poglavij zakona v enote.

Vsa snov zakona je razdeljena v orisu na ta-le poglavja: I. o upravnem postopku vobče, II. o oblastvih v upravnem postopku, III. o strankah v upravnem postopku, IV. o občeivanju med upravnimi oblastvi in strankami, V. tek upravnega postopka do odločanja na prvi stopnji, VI. o upravnem odloku, VII. o rednih pravnih lekkih v upravnem postopku, VIII. o izrednih pravnih lekkih v upravnem postopku, IX. o upravni izvršbi, X. o stroških upravnega postopka, XI. poglavje se bavi s poslovnim redom upravnih oblastev, ki ga zakon o občem upravnem postopku nima.

Snov je podana izčrpno, tako, da označba „oris“ ne ustreza čisto, zelo pregledno in v prijetnem jeziku ter bodo knjigo pozdravili tako praktiki kakor tudi slušatelji juridične fakultete.

Pri vsem tem pa imam vendarle nekatere pomisleke:

Na str. 23. pravi avtor v 1. odst.: „Odredbe novega upravnega postopnika o oblastvih urejajo pristojnost upravnih oblastev...“ V 3. odst. na isti strani pa pravi: „Stvarno in krajevno pristojnost raznih upravnih oblastev določajo v prvi vrsti obči predpisi o njih delokrogu in teritorialnem območju... Tudi specialni zakoni o poedinih upravnih stvareh obsejajo pogostokrat posebne predpise o pristojnosti upravnih oblastev“. To bo nepoučenega bralca zavajalo v dvome, da se bo vprašal: katera trditve je pravilna? Pravilna je seveda druga, in to je hotel reči tudi avtor, pa ni tega nedvoumno izrazil; kajti Zup. določa sam v § 3, da se določa stvarna in krajevna pristojnost posameznih oblastev s splošnimi predpisi o njih delokrogu in območju kakor tudi s posameznimi upravnimi predpisi. Zup. določa samo v § 4, kdaj je smatrati, da je pristojno obče upravno oblastvo prve stopnje, v §§ 5—6, kako se določi v dvomu krajevna pristojnost sovrstnih oblastev in v §§ 7, 9, kako se rešujejo spori o pristojnosti.

V smislu § 5. Zup. se določa krajevna pristojnost — če ni dovolj osnove za njeno določitev — v stvareh, ki se nanašajo na nepremičnine, po kraju, kjer leži nepremičnina, v stvareh ki se nanašajo na poslovanje kakega podjetja ali stalno delovanje, po kraju poslovanja ali de-

lovanja, v ostalih stvareh pa najprej po domovališču stranke, nato po bivališču ter slednjič po kraju zadnjega domovališča ali bivanja. Zadnji stavek § 5 pa se glasi: „Kadar se na ta način ne da določiti pristojnost, ali je nevarno odlašati, se določi pristojnost po kraju, kjer je povod za voditev postopanja“. Avtor razlaga to določbo tako-le (str. 24, 3. odst.): „Le kadar se tudi tako ne more določiti pristojnost ali kadar bi se dala določiti krajevna pristojnost upravnega oblastva po gorenjih dopolnilnih predpisih upravnega postopnika, a je nevarno odlagati z uvedbo postopka, takrat se odredi pristojnost po kraju, kjer je povod za voditev pravde“.

Zdi se mi, da avtor s tem ni rešil težav, ki nastanejo pri razlagi te določbe v zvezi s §§ 6, 7, 8 in 10. Če pustimo na strani jako nedoločen pojem „kraja, kjer je povod za voditev pravde“, bi sledilo iz avtorjeve razlage: v nujnih primerih je krajevno pristojno tisto oblastvo, ki bi bilo sicer pristojno ali pa tudi ne. Zanima nas samo drugi primer.

Zup. določa namreč v § 6, da odloči neposredno višje nadzorno oblastvo, katero stvarno pristojno oblastvo naj bo tudi krajevno pristojno, če se ne da določiti krajevna pristojnost po načelih § 5. Tisto oblastvo pa, ki je pričelo prvo postopati, mora opravljati vse, kar se ne da odlašati. Vprašam: če mora opraviti oblastvo, ki je začelo prvo poslovati, vse tisto, kar se ne da odlašati, kar je torej nevarno odlašati, ali ni postalo prav s tem pristojno v smislu določbe zadnjega stavka § 5? Čemu potem odrejanje pristojnosti po nadrejenem oblastvu?

Dalje: § 7 določa, da če je pristojnih za razpravljanje enega predmeta več sovrstnih oblastev, se morajo sporazumeti, sicer določi neposredno višje oblastvo, katero oblastvo bo pristojno. Oblastvo pa, ki je začelo prvo poslovati, mora opraviti vse, kar se ne da odlašati. Ampak če mora oblastvo, ki je začelo prvo poslovati, opraviti vse, kar se ne da odlašati, je postalo s tem kompetentno v smislu § 5 in potem spora sploh ni. Isto velja glede § 9.

§ 8 pa določa: „Oblastvo, ki je bilo spočetka krajevno pristojno, obdrži pristojnost, čeprav so se med postopanjem izpremenile okoliščine, ki so spočetka določale njegovo pristojnost“. Ali ostane pristojno tisto oblastvo, ki je opravilo neodložne posle in postalo s tem v začetku pristojno v smislu § 5, tudi če se pozneje zve za pristojno oblastvo?

In končno 1. stavek 2. odst. § 10: „Oblastvo, ki prejme vlogo, za katere reševanje ni pristojno, mora nemudoma izdati odločbo o svoji nepristojnosti in jo čim prej vročiti stranki“. Tukaj ni več nobenega govora o tem, da bi moralo opraviti oblastvo vse, kar se ne da odlagati in da bi prišli v dvome, ali ne postane s tem kompetentno v smislu § 5.

Vse to mi vsiljuje misel, da bo razumeti zadnji stavek § 5 tako, da mora v primeru nevarnosti opraviti oblastvo, ki je prvo pri roki — če ni sicer pristojno in če se najde pristojno oblastvo — samo to, kar se ne da odlašati.

Ko govori avtor o predlogu stranke, da se upravni organ odkloni, pravi (str. 29/30): „O predlogu odloča starešina oblastva, odnosno nadrejeno oblastvo, ako gre za starešino. Ne proti temu odloku ne proti preje omenjeni delegaciji ni pritožbe“. Zakon pa pravi v 4. odst. § 17: „Odločba, s katero se je predlogu ugodilo, se ne more spodbijati“ (Odločka o uvažanju predloga ne može biti predmet žalbe). Iz tega sledi, da je zoper odločbo, s katero se predlog za odklonitev zavrne, pritožba dopustna. Sicer ne samostojna pritožba, pač pa obenem s pritožbo proti glavnemu določbi.

Na str. 31 pravi avtor: „Vendar iz upravnega postopnika in iz zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih jasno izvira, da je stranka vsaka fizična ali pravna oseba, ki bi se jej kršile njene pravice ali

njeni v zakonu osnovani neposredni interesi, ako bi bil upravni odlok nezakonit ali predhodni postopek nedostaten“.

Ta definicija je praktično brezpomembna. Kajti ali bi se kršile pravice ali pravni interesi kake fizične ali juridične osebe, če bi bila odločba nezakonita ali postopek nedostaten — to se vidi še-le, ko je postopanje končano. V začetku postopka pa ni mogoče s to definicijo določiti, ali je kdo stranka, ker ne vemo, ali ima pravico ali interes, kar bi pomenilo, da v teku postopanja sploh ne bi bilo strank. Avtorja je zavedel k tej definiciji čl. 15. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih, ki določa: „Upravna sodišča sodijo o administrativnih sporih. Administrativni spor je samo med poedincem ali pravno osebo na eni in upravnim oblastvom na drugi strani; obstoji pa tam, kjer je z aktom upravnega oblastva oškodovana kaka pravica ali kak neposreden, osebni interes tožilca, osnovan na zakonu. Ali obstoja v danem primeru tak interes, se prepušča oceni sodišča.“

Kdor bi strogo logično razlagal ta čl., bi moral reči: če toži kdo vsled oškodovane pravice, mora in sme sodišče samo ugotoviti, da je bila pravica oškodovana. Ne sme pa sodišče preiskovati, ali morda pravica ni bila oškodovana. To se pravi: za obstoj pravice je mero-dajno, da stranka trdi, da ima pravico in da je bila ta pravica oško-dovana. Samo glede interesa razsoja sodišče, ali ima stranka interes ali ne in ali je bil ta interes oškodovan ali ne. To je seveda nesmisel.

Pa tudi če upoštevamo, da hoče izraziti zadnji stavek čl. 15. samo to, kar je podrobneje določeno v čl. 24. zakona o državnem svetu in upravnih sodiščih, namreč, da zavrne upravno sodišče tožbo z odločbo brez poziva strank, če je očitno, da ni osnovana tožba na nikakem neposrednem osebnem interesu, ne spremeni to nič na dejstvu, da imamo upravni spor samo tedaj, če je bila oškodovana pravica ali inter-es. Ker pa se vidi to šele ob koncu postopka, ne vemo nikdar med njim samim, ali imamo upravni spor ali ne. Vse te neskladnosti izvirajo samo iz tega, ker določa čl. 15, da imamo upravni spor tedaj, če je bila kršena pravica ali interes, na mesto da bi določal, da imamo upravni spor tedaj, če stranka trdi, da ji je bila oškodovana pravica ali interes.

Avtor definira pravni lek tako-le (str. 72): „Pravne leke ali pravna sredstva imenujemo one pravne institute, ki jim je namen radi pravne zaščite strank ali zavoljo važnih javnih interesov doseči izpremembo ali razveljavitev odloka ali odstraniti škodljive pravne posledice, nastale z zamudo pravnih dejanj (n. pr. s preko-račitvijo rokov ali z opustitvijo dotičnih dejanj sploh)“.

K tej definiciji bi bilo pripomniti, da se imenujejo običajno pravni leki samo vloge strank, s katerimi skušajo doseči stranke razveljavlje-nje ali spremembo oblastvenih odločb v lastnem interesu; ne štejejo pa se k pravnim lekom instituti, kjer so oblastva pooblaščenca, da uradoma spreminjajo ali razveljavljajo svoje ali odločbe drugih oblastev. Zato ni obnova pravni lek, kolikor jo uvede oblastvo uradoma.

Avtor smatra upravno odločbo za formalno pravnomočno šele, ko je potekel rok za tožbo na upravno sodišče oz. državni svet, ali ko je upravno sodišče oz. državni svet dokončno odločil (str. 82). Vprašanje je, ali je to pojmovanje smotrno in ali je v skladu s pozitivnim pravom.

Glede smotrnosti je treba pomisliti, da upravna pritožba načeloma zadrži izvršbo odločbe, upravnosodna tožba pa izvršbe načeloma ne za-drži. Poleg tega se vlaga upravna pritožba pri oblastvu, ki je odločbo izdalo, upravnosodna tožba pa neposredno pri upravnem sodišču oz. državnem svetu. Vse to kaže, da upravnosodni postopek ni neko na-daljevanje upravnega in da zbog tega ni razvidno, zakaj ne bi smatrali

odločbe, ko ni več proti njej upravnega pravnega leka, za formalno pravnomočno.

Kar pa se tiče pozitivnega prava, je stvar naslednja: Zup. govori v §§ 128 in 136 o odločbi, „zoper katero ni pravnega leka“, v §§ 133 in 134 pa o „pravnomočni“ odločbi. Iz tega bi se dalo sklepati, da odločba, „zoper katero ni pravnega leka“, ni istovetna s „pravnomočno“ odločbo, ampak da pomeni odločba, „zoper katero ni pravnega leka“, samo izvršno odločbo. Vendar je treba upoštevati naslednje.

§ 135 Zup. določa v 1. stavku 1. odst.: „Izvrševaje pravico nadzora proglasi nadzorno oblastvo za nično odločbo, zoper katero ni pravnega leka“. Torej ista označba odločbe kot v §§ 128 in 136, kjer naj bi šlo samo za izvršno odločbo, samo da ni tukaj v oklepaju naveden še IV. odd. in § 111 kakor pri §§ 128 in 136.

2. odst. § 135 pa se glasi: „Posamezna ministrstva smejo ob pričujočih pogojih proglasiti za nične tudi lastne pravnomočne odločbe“.

Iz tega sklepam, da je odločba, „zoper katero ni pravnega leka“, identična s „pravnomočno“ odločbo. Možno je seveda, da je hotel izraziti zakonodavec z izrazom „pravnomočen“ materialno pravnomočnost v nasprotju s formalno, vendar ni ostal dosleden, kakor nam kaže § 135, kajti nična odločba ne more postati materialno pravnomočna. To pa ne spremeni ničesar na pojmu formalne pravnomočnosti.

Tako pravi tudi Stefanović v svojem komentarju zakona o občem upravnem postopku (str. 191): „Pravna snaga neke odluke može da je formalna ili materijalna. Formalna postoji onda, kada se odluke u. (pravne) vlasti ne može uopšte ili ne može više (zbog propuštanja roka za žalbu ili iscrpenosti svih u.(pravnih) instancija... § 114) da napada red. prav. sredstvom (§ 114) ili prigovorima (§ 111) od strane stranaka.“

Bojim se, da bo motil stavek (str. 85): „Na formalne pravnomočne odloke pa niso le stranke vezane, nego tudi upravna oblastva jih ne morejo spremeniti na škodo oseb, ki so si s takimi odloki pridobile materialne pravice“. Kajti oblastva niso vezana samo na formalno pravnomočne odločbe, ampak tudi na odločbe, ki niso še formalno pravnomočne.

Dr. Joso Jurkovič.

Ing. Dr. Marinović Milan, šumsko-privredna geografija (*Géographie économique forestière*). Beograd. 1934. Cena 300 Din.

Znani strokovnjak in pisec velikega števila spisov o jugoslovanskem gozdarstvu, Milan Marinović, je koncem lanskega leta izdal novo veliko delo o gozdno-gospodarski geografiji. Besedilo pojasnjujejo številne (149) lepe slike, katerih večina reproducira krasne posnetke tipičnih oblik gozdov iz raznih krajev sveta. Nad vse zanimivi in poučni so tudi lepo izdelani kartogrami in diagrami. Delo je rezultat večletnih študij, spisano je na podlagi skrbno proučene obsežne strokovne literature, ki je tudi izčrpno navedena v knjigi. Po svojem obsegu, po krasni izdelavi, pa tudi po globini, s katero je zajel pisec svoj predmet, ni Marinovičeva knjiga nekaj posebnega samo v jugoslovanski literaturi o gozdarstvu, temveč tudi eno najpopolnejših, na nivoju moderne znanosti stoječih spisov te vrste v svetovni literaturi. Vsak, ki se zanima bodisi za teoretična, bodisi za praktična vprašanja o gozdovih in gozdnem gospodarstvu, najde v Marinovičevem delu skrbno zbrane, pretehtane statistične in druge podatke. Marinovičeva knjiga mora vzbuditi posebno zanimanje tudi v Sloveniji, kjer od celokupne površine v 15,8 tis. km² odpade na gozdove in gozdno zemljišče 724,0 tis. ha in od tega na dejansko z gozdom pokrito površino 688,4 tis. ha ali 43% celokupne površine, kjer prevladujejo visoki gozdovi (91,5% vseh gozdov), kjer je zelo razvita lesna industrija in izvozna trgovina z lesom in

lesnimi izdelki. Knjiga sestoji iz uvoda in dveh delov: splošnega in specialnega. V uvodu razlaga pisec pojem gozdnega gospodarstva in gozdno-gospodarske geografije, karakterizira pomen in nalogo zadnje in metodo, katere se poslužuje pisec v svojem delu.

Splošni del obravnava: I. zemljepisne osnove gozdnega gospodarstva, in sicer naravne pogoje (ozračje, vpliv tal in reliefa) in biotične (antropogeografske) činitelje; II. dinamiko gozdov in njihovo sedanjo razširjenost, kakor tudi razširjenost posameznih drevesnih vrst v vodoravni in navpični smeri; III. naravne in gospodarske pogoje lesne industrije in IV. pogoje lesne trgovine.

Obsežni drugi del podaja specialno gozdno-gospodarsko geografijo in je razdeljen na štiri oddelke. Prvi govori o pomenu mednarodno organizirane gozdno-gospodarske statistike in o njenem razvoju. Drugi razlaga različne oblike uporabe lesa: sirovega in mehanično obdelanega, kemično predelanega itd. Tu so med drugim navedeni zanimivi podatki o porabi lesa za produkcijo papirja. V prejšnjih časih so izdelovali papir večinoma iz cunj in slame, sedaj pa iz lesa. V odstotkih je izražena ta sprememba tako-le (l. 1880 in l. 1928): les — 16 in 65%, stari papir — 14 in 21%, slama — 40 in 7%, cunje — 30 in 5%, razno — 6 in 2%. Uporaba lesa je pocenila produkcijo papirja in razširila njen obseg, ki je znašal l. 1850 — 100 tis. t, l. 1900 — 8.000 in l. 1929 že — 22.900 tis. t. Le zadnja kriza je začasno ustavila to hitro rast (l. 1931 — 19.630 tis. t.). Kakšne široke perspektive za razvoj te industrije in te vrste uporabe lesa se odpirajo tudi za Jugoslavijo, vidimo iz primerjalnih podatkov o potrošnji papirja v različnih državah (v kg na 1 prebivalca): Jugoslavija — 3,5, Poljska — 6, Italija in CSR — po 12, Francija — 20, Nemčija — 24, Švedska — 30, Vel. Britanija — 37, USA — 70. Drug interesanten pojav, zvezan z uporabo lesa, predstavlja razvoj produkcije umetne svile, ki se večinoma izdeluje iz lesne celuloze. Še l. 1901 so producirali 19,2 tis. t naravne in samo 1,5 tis. t ali 7% umetne svile; l. 1932 je že znašala produkcija naravne svile 50,5 tis. t in umetne svile 232,5 tis. t ali 82% (l. 1933 celo 275,0 tis. t.). Zelo hitro narašča tudi suha destilacija lesa in uporaba lesnega oglja za produkcijo gazogena, kar je posebno važno za države, ki nimajo lastnih zalog nafte. Zanimivi so tudi podatki o produkciji kavčuka.

Veliki tretji oddelek drugega dela razmotriva gozdove in gozdno gospodarstvo posameznih delov sveta. Za vsak del sveta podaja pisec splošni pregled gozdarstva in nato detajlno popisuje gozdno gospodarstvo posameznih držav. Pri tem slika naravne in gospodarske pogoje gozdarstva, navaja statistiko gozdov, izračunava njihovo produkcijsko kapaciteto, riše načine izkoriščanja gozdov in potrošnjo lesa, stanje in dinamiko lesne industrije in njeno razmerje do celokupne industrije, slednjič, stanje in razvoj lesne trgovine, predvsem pa pomen lesa in lesnih izdelkov v celokupnem izvozu oz. uvozu dotične države. V kratkem referatu ni mogoče seznaniti čitatelje z obširnimi gradivom, ki ga za vsako državo navaja pisec. Kdor se zanima za to gradivo, mora poseči po knjigi sami.

Za jugoslovanske čitatelje mora biti posebno zanimivo poglavje o Jugoslaviji. Tu navaja pisec kritično ocenjene podatke o njenem gozdnem bogastvu in njega razdelitvi po banovinah, o vrstah dreves in lastninskih odnosajih. Letni prirastek lesa v vseh jugoslovanskih gozdovih računa pisec na 15,5 mil. m³, letno potrošnjo lesa, všteti izvoz, pa na 18,0 mil. m³. Zato pravi pisec: „Stručnjaci su zabrinuti da naglo izkoriščanje starih zaliha remeti prihodno trajnost gazdinstva te se računa da će nastupiti izvesni vakuum, kada će prestati mogućnost eksploatacije u današnjem obimu. Da to smanjivanje etata ne bi uzro-

kovalo velike potrebe u našoj narodnoj ekonomiji, preporučavane su razne mere, koje se odnose kako na oblast podizanja šuma tako i na eksploataciju. Mnogo se zameralo forsiranju eksploatacije putem dugoročnih ugovora... Posle raznih obrta pogledom na to pitanje došla je i državna vlast, iza neugodnih iskustava s nekim preduzećima, do osveđočenja da treba pristupiti postepenoj likvidaciji ovog načina eksploatacije i prelazu na režijsku eksploataciju državnih šuma. U tom cilju doneta su izvesna ovlašćenja Ministra šuma i rudnika u Finansijskom zakonu za 1934/35 godinu. Poslednja kriza ubrzala je ovaj proces koji je stalno na tapetu u stručnoj javnosti. Pored teških udaraca koje je kriza nanela celokupnoj šumskoj privredi, napose drž. eraru, posednicima šuma i šumskoj industriji, ona je imala i jednu pozitivnu osebinu za naše šume: usporila je vratolomnu brzinu kojom se počela vršiti njihova eksploatacija i time je nekoliko odgođen nastup spomenutog vakuuma" (str. 334). Dalje so navedeni podatki o jugoslovanski lesni industriji. Toda pri tem je nejasno to-le mesto: „Prema podacima Trg. muzeja u Beogradu, koje iznosi Lakatoš a koji se znatno razlikuje od podataka službene statistike, bilo je 1918 g. 603 industrije, a 1932 g. 2152, iz čega se vidi njezin nagli razvitak. Najveći broj preduzeća otpada na prehranbenu industriju — 461 (od toga 147 velikih mlinova), 374 preduzeća ima šum. industrija, 329 tekstilna, 229 železna, 191 hemijska, 121 kožna itd.“ (str. 335). Na isti strani pa navaja pisec podatke ministarstva za gozdove in rudnike, po katerih je znašalo samo število žag 3255 (od teh v Dravski banovini 2264), razen tega pa je bilo „51 tvornica nameštaja, savijenog nameštaja 9, parketa 15, furnira i šperovanog drveta 9, štapova 8, bačana 16, čepova 5, kalupa 11, drvine vune 11, destilacije 3, tanina 7, impregnacija 5, žižica 3, celuloze 1, drvine 5, papira 10, lepenke (kartona) 5 itd.“ Pisec bi moral pojasniti to nasprotstvo v podatkih. Na koncu poglavja o Jugoslaviji analizira pisec lesno zunanjo trgovino Jugoslavije.

Veliko poglavje je posvečeno kolosalnim gozdnim bogastvom Rusije in gozdnemu gospodarstvu Sovjetske unije. Toda tukaj je avtorju in marsičem odpovedal njegov sicer oster znanstveni kritizem. Pisec se popolnoma zanaša na uradno sovjetsko statistiko, dasi ima le-ta čestokrat reklamni značaj ter vzbuja pri kritičnem pregledu velike dvome. Razen tega ne pove pisec ničesar o pogojih, pod katerimi se vrši izkoriščanje gozdov s pomočjo prisilnega dela, med drugim tudi dela tisoč in tisoč internirancev v koncentracijskih taboriščih, raztresenih po severnih krajih Rusije. Namesto tega pravi samo na str. 478, da „U novije vreme forsira se vse više rad po tkzv. radnim brigadama, koje su pokazale vrlo dobar rezultat“. Samo tam, kjer celo sovjetski tisk ne more prikriti, da ni vse v sovjetskem gozdnem gospodarstvu v redu, dovoljuje si tudi pisec marsikatero kritično pripombo. Tako na pr. na str. 481 piše: „Medutim sovjetska štampa donosi stalno tužbe svojih stručnjaka, da s kvantitativnim izgrađivanjem šumske industrije ne ide uporedo i kvalitativna strana. Naročito se tuže na nedostatku kvalifikovanog radništva, usled čega su mnoge moderne instalacije brzo bile pokvarene.“ Na str. 485 navaja pisec številke sovjetskega izvoza lesa, ki je bil posebno močan v l. 1930—35, ko so druge izvozne države skrcile svoj izvoz. Vendar ob tej priliki polemizira pisec s tistimi, ki so smatrali, da je to bil „dumping“, t. j. izvoz po cenah izpod lastnih stroškov, in pravi: „dokazuje se, da je izvoz mnogih predmeta sovjetskog izvoza skopčan s gubitkom, jer da su proizvodni troškovi veći od prodajnih cena. Među te predmete ubraja se i drvo, naročito piljeno, kod kojeg da je prodajna cena 1929/30 dostigla tek 64% proizvodnjih troškova. Medutim ti gubici pri izvozu pokrivaju se izvoznim premijama, i sl. drugim olaksicama, u koju svrhu su predviđene znatne sume

u godišnjem budžetu.“ Toda kritje difference med prodajno ceno in lastnimi stroški z izvoznimi premijami in drugimi olajšavami, ki se podeljujejo iz splošnih budžetskih sredstev, torej gredo na račun prebivalstva, je ravno značilna poteza pravega „dumpinga“.

Končno v kratkem četrtim oddelku drugega dela podaja pisec splošni pregled gozdov celega sveta. S pridržkom, da so splošne številke zelo aproksimativne, ker veliko tropskih in drugih gozdov ni še izmerjenih, navaja Marinović le-te sumarne podatke:

Kontinent	Površina v mil km ²	Število prebivalcev v mil.	gozdna površina v mil. ha	Gozdovi v % od celokupne površine	Na 1 prebivalca ha gozda
Evropa	11.426	510,3	287	25,1	0,56
Amerika	40.686	253,4	1.463	35,9	5,74
Azija	41.900	1.105,4	884	21,1	0,80
Afrika	29.956	143,4	368	12,0	2,57
Avstralija in Oceanija }	8.550	9,9	100	11,7	10,10
Skupaj	132.518	2.024,4	3.102	23,4	1,53

Letni prirastek lesa v Evropi, Azijski Rusiji, USA in Kanadi znaša približno 1450 mil. m³, letna eksploatacija (računajoč tudi izgubo lesa vsled požarov, viharjev itd.) pa znaša na istem teritoriju okoli 1400 m³. Iz tega se vidi, da je doslej na tem področju v splošnem ravnotežje med prirastkom in eksploatacijo lesa. Kar se pa tiče bodočnosti, so, kakor pravi pisec mnenja deljena. Eni, na pr. francoski inspektor Melard, gledajo v bodočnost pesimistično in prorokujejo že v kratkem pomanjkanje lesa, ker njegova potrošnja hitro narašča. Drugi so narobe bolj optimističnega mnenja. Tem se pridružuje tudi Marinović, ker se na eni strani gozdno gospodarstvo čim dalje bolj urejuje in postaja produktivnejše, na drugi strani pa se različne dosedanje uporabe lesa zamenjavajo z uporabo drugih surovin.

Svoje veliko delo zaključuje pisec s temi-le besedami: „Postoječe zalihe šuma, uvođenje načela trajnosti u šumskom gazdovanju koje je došlo do izražaja u svima zakonima o šumama, kao i nastojanja pozvanih faktora oko usavršavanja toga gazdinstva daju nam osnovicu za uverenje, da će šume u dogledno vreme moći davati toliko drveta koliko bude potrebno za normalne potrebe. Pretpostavljamo, da će se naći sankcije za zakonske propise i da će smišljenom propagandom i najširi slojevi naroda doći do uverenja o potrebi čuvanja i zaštite postojećih šuma i povećavanja njihovog areala pošumljavanjem svih terena, nesposobnih za drugu kulturu.“

A. Bilimović.

Dr. šuman Janko: Komentar Zakona o zaštiti autorskog prava i medjunarodnih propisa. Beograd. Geca Kon. 1935. Str. 579.

Naznanjena obširna knjiga je razdeljena na tri dele. Prvi najkrajši del je nekakšen teoretičen uvod v celo delo, v katerem razpravlja pisatelj o tvoriteljskem (tvoračko) pravu sploh, pod katerim izrazom razumeva tako avtorsko pravo, kakor pravo pa industrijski svojini. Pri tem podaja tudi kratek zgodovinski pregled o nastanku in razvoju zaštite imenovanih pravic, zlasti o razvoju avtorskega prava v naši kraljevini. Drugi obširnejši del je precej izčrpen komentar našega zakona o zaščiti avtorskega prava z dne 26. decembra 1929, dočim prinaša tretji, nekoliko manj obširni del, komentar mednarodnega zakonodavstva, to je bernske konvencije o zaščiti književnih in umetniških del. Posebno poglavje je posvečeno mednarodnim pogodbam, ki veljajo v razmerju

nekaterih evropskih držav z nekaterimi amerškimi. Pregledno in vestno sestavljeno stvarno kazalo zaključuje knjigo.

Pisatelj, znani predsednik Uprave za zaščito industrijske svojine, je s svojim najnovejšim delom brez dvoma zelo ustregel domači potrebi, ki je potrebovala tako pregleden in vsebinski komentar domačega avtorskega zakona, še bolj pa prikaza in tolmačenja obstoječih mednarodnih predpisov. Ne da se namreč tajiti, da so postale vezi med našo državo in drugimi deželami, kolikor se tiče izmenjavanja književnih in ametniških del, v zadnjih letih zelo živahne in da odtekajo iz države precejšnje vsote zato, ker se poslužujemo tujih književnih in umetniških del. Zlasti velike so vsote, ki jih plačujemo za prevode iz tujih del. V tem komentarju je porabil pisatelj izsledke svojih prejšnjih raziskovanj, izdal je bil že pred leti manjši komentar domačega avtorskega zakona in potem komentar o bernski konvenciji, pridružil tem še nova dognanja in se bogato poslužil inozemske književnosti. Tako je nastalo delo, ki bo zadostilo v vsakem pogledu teoretičnim svrham, še bolj pa praktičnim potrebam avtorjev in izdajateljev avtorskih del, prav tako pa tudi sodišč, ako jim bo treba razpravljati sicer težke spore iz obsega avtorskega prava. Knjigo moramo pozdraviti zato kot važno pridobitev in pomnožitev naše domače pravne literature.

Dr. R. Sajovic.

Zbornik znanstvenih razprav. XI. letnik, 1935/36. Ljubljana, izdaja profesorski zbor juridične fakultete v Ljubljani. 1936. Str. 268.

Letošnji zbornik juridičnih znanstvenih razprav obsega osem teoretičnih razprav. Prispevali so namreč: 1.) Bilimovič A.: Načrt združnega zakona. — 2.) Dolenc M.: Pravne razmere v Brežicah od l. 1585. do l. 1651. — 3.) Furlan B.: Filozofske osnove pojma nevarnosti v kazenskem pravu. — 4.) Jurkovič J.: Svobodni prevdarek. — 5.) Kušej G.: Kratek oris značilnih potez avstrijske zvezne „Ustave 1934“. — 6.) Lapajne S.: Izenačeno mednarodno zasebno pravo za slovanske države srednje in južne Evrope. — 7.) Maklecov A.: Jugoslovanska judikatura o očevalnih odredbah. — 8.) Spektorski E.: Historični problem pri racionalistih 17. stoletja.

Pred temi teoretičnimi razpravami, ki pomenjajo važno obogatitev naše pravne književnosti, na čelu Zbornika samega, je članek Mihajlu Jasinskemu v spomin. Lansko leto meseca septembra v Nišu umrlemu Jasinskemu, ki je bil v letih 1920 do 1929 in 1931 do 1935 deloma redni deloma honorarni profesor na ljubljanski juridični fakulteti, je posvetil prof. dr. Polec tople vrstice, spominjajoč se pokojnika kot znanstvenika sploh in kot delavca, predavatelja in znanstvenega raziskovalca na ljubljanski univerzi.

Vsakoletni Zbornik znanstvenih razprav nam je postal že potreba. Težko bi bilo in nastala bi nenadomestljiva vrzel, ako bi izdajanje prenehalo. Društvo slušateljev pravne fakultete omogoča nabavo knjige za malenkostno vsoto, ki ne krije niti stroškov. Stroški bi bili povrnjeni, ako bi se priglasilo dovoljno število članov. Menimo, da ni dolžnost vsakega pravnika le, da se usposablja praktično in da poskuša doseči v praksi čim večje uspehe, resnično izpopolnitev svojega znanja bo pridobil le, ako teorije tudi v praktičnem življenju ne bo zanemaril. To bodi poslanica Zborniku, kakor za druge, jo upravičuje tudi za letošnjega njegova izbrana vsebina.

Dr. R. S.

Dr. Ehrenzweig A. Albert: Die Schuldhaftung im Schadenersatzrecht. Dunaj. Manz. 1936. Str. 279.

Frank Stanko: Kazneno pravo. Posebni deo. II. Krivična djela protiv lične slobode i sigurnosti te krivična djela protiv časti. Zagreb. Obnova. 1936. Str. 168. Din 60.

Dr. Smoldaka J. Sloven: Ugovor pogrješno nazivan o „subvenciji“ i prinos koji po tom osnovu država daje brodarskim društvima. Posebni odtis iz Mjesečnika 1936, 3. Str. 8.

Staubs Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch. Ausgabe für Österreich. II. Band. 6. Lieferung. Čl. 335—336. Du-naj. Manz. 1936. Str. 321—384.

Dr. Škerlj Milan: Rezerve u ženevskim konvencijama o menici i o čeku. Posebni odtis iz Arhiva za pravne i društvene nauke. Beograd, 1936, XLIX, 1—2. Str. 28.

Clanki in razprave v pravniških časopisih. Arhiv XLIX, št 3: Spektorski E.: Život i ličnost profesora Teodora Taranovskog. Vladislavljević M.: Pojam Ustava. Vukčević R.: Kad prestaje kućna zajednica. Muha M.: Priziv ili rekurs? Petković I.: Egzekvatura italijanskih presuda. Pržić I.: Represalije u vreme rata. Ilić A.: Ne može se biti istovremeno kontraktualni činovnik u dva državna nadležstva. — **Arhiv XLIX, št. 4:** Arandjelović D.: O odgovornosti za naknadu štete po novom poljskom zakoniku u obligacijama od 1934 g. Maklešov A.: Mere bezbednosti u novom nemačkom zakonodavstvu i u jugoslovenskom Kz. Mirković Dj.: Priroda odnosa koji vezuju organe za zajednicu kojoj pripadaju, sa gledišta učenja o punomoćstvu, sociološkog i pravnog organskog shvatanja. Nedeljković B.: O primeni novoga Grpp. Amar L.: O jeziku i pravopisu u sudskim spisima, u zakonima uopšte i u o pravnoj literaturi. Lapajne S.: Nacrt uniformnog međunarodnog privatnog prava za slovenske države Srednje i Južne Evrope. Kostić L.: Neke pojave iz naše parlamentarne prakse koje govore u prilog gledišta da je naša država parlamentarna. — **Branič št. 3:** Perić Z.: Socialna shvatanja u naslednom pravu „Ab intestato“. Janković D.: Primena odeljka 4. u v. odeljka 1. § 471 t 4a gr. s. p. Marinković Dj.: O porabnom postupku. Mišić D.: Pogrešno razumevanje ustanove smetanja poseda — § 548 Grpp. Stojanović M.: Obranički sud. Petrović B.: Problem akcesorne prirode saučesća. Stjepin M.: Knjižni vlastnik u pojavljenom spornom pitanju o vlasništvu nekretnine obuhvaćene ostavinskom masom na osnovu § 292 gr. z. i §§ 4 i 9 Zzk. uvek je jači u pravu. — **Branič št. 4:** Lošan de Berije: Novi poljski zakonik o obligacionom pravu. Milojković B.: Postavljanje problema jednog međunarodnog procesnog prava. Koštunica J.: O pitanjima konkurencije. Stojanović M.: Ispunjenje obaveze dužnika iz prihvaćenog poravnjanja van stečaja prema verovnicima. Popović N.: Nedostatak potpisa sudije sreskog suda na raspravnom zapisniku, daje li povoda ništavnosti presude na osnovu § 571 br. 9 Grpp. — **Mjesečnik št. 3:** Lenac R.: Pristate slijepaca i slijepački sklopljene. Krmpotić J.: O 14-dnevnom roku iz čl. 32 Zs. Wagner E.: Nadležnost sudskih i upravnih vlasti u sporovima glede zemljišta i zemljišnih zajednica. Smoldaka S.: Ugovor pogrješno nazivan o subvenciji i prinos, koji po tom osnovu država daje brodarskim društvima. M. B.: Zar k moratoriju i valorizacija? Lečnik M.: Izvodjenje dokaza pred građanskim prizivnim sudom. — **Mjesečnik št. 4—5:** Digović P.: Problem suverenosti i međunarodno pravo. Krbek I.: Zakonitost uprave. Pavlović T.: O nekim namjeravanim naredjenjima u projektu novoga Mz. Vučković N.: Činjeničko stanje i krivično djelo s naročitim osvrtom na § 166 Kz. Mirković Dj.: Pravna priroda ugovora, na osnovu koga država daje svoj prinos brodarskim društvima. Eisner B.: Uredjenje imovinskopravnih odnosa bračnih drugova u jedinstvenom građanskom zakoniku. — **Policija št. 5—6:** Problemi sadašnjice. Kulaš J.: Nullum crimen sine poena. Eksner F.: Sudija, državni tužilac i okrivljenik u kriv. postupku nove nemačke države. Džisalović R.: Najmanja mera kazni lišenja slobode prema Kz. Kecojević S.: Istražni zatvor. V. P.: Nacional-socialističko krivično pravo i princip nulla poena

sine lege u Nemačkoj. Urošević M.: O administrativnopravnom procesu uopšte, njegova bitnost, ustrojstvo i razvitak. — **Policija št. 7—8:** Lazarević V.: Značaj Medjunarodnih kriminalističkih kongresa, rad Medjunarodnih komisija i Medjunarodne policije. Blagojević V.: Sa maloletnikom se može zaključiti odnosno produžiti zadruga. Džisalović R.: Najmanja mera kazni lišenja slobode prema Kz. Kecojić S.: Istražni zatvor. Kulaš J.: Nullum crimen sine lege. Eksner F.: Sudija, državni tužilac i okrivljenik u kriv. post. nove nemačke države. Petrović V.: § 11 Uv. zak. za kriv. postupak i zastarelost. Mičić M.: Kriminalistički kurs na Karlovom Univerzitetu u Pragu. — **Pravni Pregled št. 3:** Vlajković M.: Istup i primena §§ 88 i 89 Kz. Gal. R.: Rekursni rok u Ip. Šnepf F.: Kasacioni sud o rekursnom roku. Kolar M.: Izdržavanje bolnice S. Semze-a. V. M.: Može li sud bez Pravilnika ispitivati zemljoradnička uverenja. Dj. I.: Intervencija advokata pri ovrhama ispod 1000 Din. V. Ž.: Da li sudska pisarnica mora dati izveštaj o pravomoćnosti sudske odluke bez naplate takse od 10 Din? Savić S.: Nekoliko reči o pretstavkama. — **Pravosudje št. 3:** Čulinović F.: Uredba o zaštiti zemljoradnika. Steinmetz I.: Primjedbe k Predosnovi za Grad. zak. Subotić Dj.: Predaja zaostavštine po Vp. Drljević I.: O nadležnosti suda po sporovima o pobijanju pravnih dela izvan stečaja. Petrović J.: Povodom Predosnove Grad. zak. Debata o budžetu min. pravde u Nar. Skupštini. — **Pravosudje št. 4:** Politeo I.: Nihil sine lege! Maklecov A.: Problem kriminalne politike. Kulaš J.: Lišenje života po pristanku. Urošević L.: Predosnova Grad. zak. Pantelić D.: Nagrada sudija u neobaveznim izbranim sudovima. Timoškín-Baruch: Savremeni ruski kriv. Kodeks. Budžet Min. pravde pred senatom u ovogod. budž. debati.

Razne vesti.

Šestdesetletnica prof. Bilimovića. V teh dneih je dopolnil šestdeset let univ. prof. dr. Aleksander Bilimovič, ordinarij za narodno gospodarstvo na našem vseučilišču. Rodil se je dne 25. maja 1876 kot sin vojaškega zdravnika v Žitomiru v Volinji in je tamkaj dovršil tudi srednjo šolo. Nato se je vpisal na matematični oddelek fiziko-matematične fakultete v Kijevu, potem pa je prestopil na pravno fakulteto, kjer so ga zanimala predvsem gospodarska vprašanja. Že za časa svojih akademskih študij je bil nagrajen z zlato kolajno za delo „Blagovni promet na ruskih železnicah“, katero je bilo nato tudi natisnjeno v Univerzitetnih Izveštjih kijevske univerze. Ko je dovršil pravne študije, je postal na priporočilo znanega ekonomista dr. Pihno-ja l. 1900 profesorski štipendist, s čimer se je v Rusiji običajno pričela profesorska karijera. L. 1904 je napravil magistrski izpit iz nacionalne ekonomije, statistike in finančne vede in je bil po dveh predavanjih pro venia legendi imenovan za privatnega docenta za politično ekonomijo in statistiko. Še istega leta je pričel predavati o zgodovini ekonomskih naziranj. Prihodnje leto mu je na predlog fakultete podelilo prosvetno ministrstvo štipendijo za znanstvene študije v inozemstvu. Odšel je v Nemčijo in študiral nacionalno ekonomijo najprvo nekaj časa v Tübingenu pod vodstvom prof. Fr. J. Neumanna in G. Schönberga, nato pa v Berlinu pod vodstvom prof. Schmollerja in A. Wagnerja. Ko se je l. 1907 vrnil v Kijev, je pričel tamkaj z rednimi predavanji iz narodnega gospodarstva. L. 1909 je branil magistrsko disertacijo in bil nato izvoljen za izrednega profesorja pravne fakultete v Kijevu, l. 1915 pa

na petrogradski univerzi svojo doktorsko disertacijo in bil imenovan nato za rednega profesorja na stolico politične ekonomije in statistike tudi v Kijevu. Za magistrsko disertacijo si je izbral predmet, ki je bil spriču tega, da so pričeli v Rusiji pravkar izvajati Stolipinovo agrarno reformo, posebno aktualen, namreč nemško agrarno zakonodajo, zlasti razdelitev občinskih zemljišč. Doktorsko disertacijo je posvetil „Vprašanju vrednotenja gospodarskih dobrin“, o katerem je istodobno pisal tudi v dunajski Böhm-Bawerkovi „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Socialpolitik und Verwaltung“ za l. 1911. V tem delu izvaja, da so človeške potrebe subjektivna vrednost in občutek težave dela, kakor tudi sploh psihični doživljaji, količine, ki se dajo kvantitativno primerjati (za eno in isto osebo) po svoji intenzivnosti. Te količine so tedaj le primerljive (intenzivne), ne pa izmerljive (ekstenzivne). Zato se nanje ne smejo uporabljati one matematične operacije, ki se jih poslužujemo za izmerljive (ekstenzivne) količine. Prav to je po prof. Bilimoviču ena izmed napak ortodoksne matematične struje. Dalje združuje prof. Bilimovič v tem delu teorijo dunajskih nacionalnih ekonomov o mejni koristi s kritično pregledano matematično teorijo o gospodarskem ravnovesju ter razvija dualistično teorijo o ceni in vrednosti, ki upošteva tako subjektivne kakor tudi objektivne momente. S temi deli je prof. Bilimovič postal eden od predstavnikov znane kijevske narodno-gospodarske šole, katere karakteristiko in analizo je podal breslavski profesor Seraphin v knjigi „Neuere russische Wert- und Kapitalzinstheorien“, 1925, str. 38—47.

V zadnjem delu, ki ga je napisal še v svoji domovini, se je prof. Bilimovič bavil z vprašanjem razdelitve Južne Rusije na ekonomske teritorialne enote (l. 1919). Kot odličnemu strokovnjaku mu je južnoruska vlada l. 1919 poverila kmetijsko ministrstvo, ko se je pa preselil v Jugoslavijo, ga je naša univerza poklicala na stolico za narodno gospodarstvo, kjer deluje od l. 1920 dalje. V letu 1927/28 je bil tudi dekan naše pravne fakultete.

V svojih znanstvenih raziskavanjih kritizira prof. Bilimovič socialni in ekonomski metafizični „univerzalizem“ O. Spanna, kot posebno metodo razlaganja pojavov sodobnega menjalnega gospodarstva. Brani „nominalistično“ stališče, po katerem rezultirajo ti pojavi iz posameznih avtonomnih gospodarstev, ki zasledujejo svoje gospodarske cilje. Kritiko Spannovega univerzalizma je obrazložil v članku „Universalistička koncepcija ekonomije Othmara Spanna“ v Arhivu za pravne in društvene nauke (1923) in „Die Preislehre von Othmar Spann“ v Schmollers Jahrbuch (1930). Dalje je A. Bilimovič zavzel kritično stališče napram novejšim poskusom Irvinga Fischerja in Ragnarja Frischa, ki sta skušala s pomočjo statistične metode meriti koristi gospodarskih dobrin. Svoja kritična naziranja je razložil v člankih „Irving Fischers statistische Methode für die Bemessung des Grenznutzens“ v dunajski reviji „Zeitschrift für Nationalökonomie“ (1929) in „Ein neuer Versuch der Bemessung des Grenznutzens“ (istotam, 1933). Kako se dajo neizmerljive psihične količine uvrstiti v sistem enačb, ki ga gradi matematična ekonomska teorija, je A. Bilimovič pokazal v svoji razpravi „Wie können unmessbare psychische Größen in das Gleichungssystem des wirtschaftlichen Gleichgewichts eingeführt werden?“ (Z. für Natök., 1934). Funkcionalno teorijo o vrednosti denarja, zgrajeno na zakonu o ponudbi in povpraševanju, podaja A. Bilimovič v razpravi „Kritische und positive Bemerkungen zur Geldwerttheorie I—II (Z. für Natök., 1931). V tem članku uvršča znano Irv. Fischerjevo enačbo denarja v celokupni sistem simultanih enačb tržnega ravnovesja. Sistem tako zvanega „nevtralnega“ denarja pa raz-

motriva kritično v razpravi „Zum Problem des neutralen Geldes“ (istotam, 1935).

Vkljub kritičnim pripombam glede marsikaterih točk matematične ekonomske teorije, je prof. Bilimovič eden izmed pobornikov uporabe matematične metode v nacionalni ekonomiji. Ta metoda se predvsem na široko uporablja pri proučevanju gospodarskih konjunktur s pomočjo matematične statistike. Moderne metode te statistike je razložil v svoji v slovenščini spisani knjigi „Nauk o konjunkturah“. Dalje brani uporabo matematične metode tudi v področju ekonomske teorije (nauk o izmenjavi in cenah, o denarju, o dohodkih itd.).

Poleg teh in še drugih razprav v inozemskem tisku in pa številnih publikacij v „Zbornikih“ naše juridične fakultete in „Slovenskem Pravniku“ naj navedemo tu samo še dela, ki jih je prof. Bilimovič izdal za časa svojega udejstvovanja med nami kot samostojne knjižne publikacije. To so: „Jugoslavien“ v zbirki „Osteuropäische Länderberichte“ (Breslau 1927; „Rural Economy“ v Carnegievi zbirki „Russian Agriculture during the War“ (1930), v slovenščini že omenjeni „Nauk o konjunkturah“ (1931) in „Uvod v ekonomsko vedo“ (1933), knjiga bo izšla v tem letu tudi v srbskem prevodu. Poleg teh knjig moramo omeniti še razpravo „Die Preis und Wertlehre“ v zborniku „Die Wirtschaftstheorie der Gegenwart“, 19 Bd. II. Wien 1932.

Kolikšen sloves uživa prof. Bilimovič v mednarodnem svetu priča članstvo, ki so mu ga podelile razne znanstvene institucije, kakor n. pr. Slovanski institut v Pragi, The Econometrie Society, Société Belge d'études et d'expension itd. Ruska matica, katero je ustanovil l. 1924, ga je l. 1934 izvolila za stalnega častnega predsednika. Tudi naša kulturna društva in posebno Pravnik dolgujejo prof. Bilimoviču zahvalo za številna javna predavanja, v katerih seznanja širše kroge našega izobraženstva z raznimi aktualnimi gospodarskimi vprašanji.

Posebno pažno polaga prof. Bilimovič vzgoji našega znanstvenega naraščaja, in že lepo število njegovih učencev uporablja v svojih politikah uspešno znanstvene metode raziskovanja, s katerimi so se seznanili v njegovem vzorno urejenem seminarju.

Ob njegovi šestdesetletnici se uredništvo Slovenskega Pravnika in ves krog Pravnika pridružuje mnogoštevilnim čestitkam in želji vseh, da bi prof. Bilimovič še dolgo deloval plodonosno v prosepah znanosti in občestva.

Einspieler Tomaž. Dne 28. aprila t. l. je umrl višji sodni svetnik v pok. Tomaž Einspieler. Skoro bi se javnost ne spomnila, da niso opozorile skromne časopisne vrstice ob smrti tega moža, da je bil Einspieler pred okroglo 30 leti v središču vsega slovenskega zanimanja, da je z njegovim imenom tesno povezan boj za uveljavljanje slovenskega jezika pri naših sodiščih, boj za uporabo takozvanega notranjega uradnega jezika. Takrat je začela večja skupina zavednih slovenskih sodnikov uporabljati slovenščino tudi v notranjem uradnem poslovanju, to je v občevanju domačih sodišč med seboj in v pisanju sodnih spisov. Ta boj je bil končan malo pred izbruhom svetovne vojne, bil je tedaj zadnji, ki smo ga vodili z bivšo Avstrijo za priznanje svojega jezika, bil je obenem tudi zadnji, v katerem smo podlegli. Žrtev tega boja je postal rajnik Einspieler. Že mlajšim sodnikom je bilo njegovo ime popolnoma neznano, to je pokazala udeležba na njegovem zadnjem zemeljskem potu, le starejši tovariši so se spomnili ob tej priliki tistih dogodkov v prvih letih dvajsetega stoletja.

Kratek spomin na imenovane dogodke bo prinesel „Slovenski Pravnik“ prihodnjič v posebnem članku, zato naj zadostuje sedaj le nekaj osebnih podatkov. Einspieler je bil rojen dne 9. decembra 1852 v Bistrici, fara Sveče na Koroškem. Za avskultanta je bil postavljen

14. novembra 1877 pri okrožnem sodišču v Novem mestu, služboval je v tej lastnosti še v Gradcu in Stični. Za sodnega adjunkta je bil imenovan 12. januarja 1880, in služil kot tak v Postojni in Kranju. Dne 4. decembra 1889 je bil imenovan za sodnega tajnika v Novem mestu, 11. avgusta 1897 za sodnega svetnika prav tam in bil v letih 1890 in 1892 do 1899 predstojnik okrajnega sodišča v Novem mestu. Dne 2. aprila 1899 je bil premeščen v Ljubljano in bil tu od 5. avgusta 1899 do 31. decembra 1908 predstojnik okrajnega sodišča. Tega dne mu je bilo zaradi njegovega prizadevanja in postopanja za uporabo slovenščine odvzeto vodstvo okrajnega sodišča in je bil prideljen deželnemu sodišču v Ljubljani, kjer je ostal do upokojitve dne 18. decembra 1910.

Osebnosti. Za kasacijskega sodnika pri Stolu sedmorice odd. B v Zagrebu je postavljen dr. Fischinger Josip. Premeščena sta sreska sodnika Kuntarič Anton v Arilje in dr. Kioviski Rudolf v Dolno Lendavo. — Postavljeni so: dr. Hubad Josip za načelnika banške uprave v Ljubljani, za sreskega načelnika v Ljubljani Maršič Franjo, v Novem mestu Mahnič Rafael, za svetnika državnega pravobranilstva dr. Kavec Ivan. — Za javnega beležnika v Brežicah je postavljen Lesar Josip, javni beležnik Kramer Rudolf se je odpovedal službi. — Odvetniško pisarno so otvorili dr. Jernejčič Mija (Ljubljana), dr. Pichler Fran (Maribor), dr. Šijanec Milan (Ljutomer), dr. Tavčar Ante (Cerknica), Petrovič Jakob (Ljubljana). Preselil se je dr. Kraševac Ciril v Gor. Logatec. — Umrli so sreski načelnik Kandrič Matko, višji sod. svetnik v pok. Einspieler Tomaž, emer. odvetnik dr. Schoepl Anton.

Poslovanje borznega rzsodišča ljubljanske borze za blago in vrednote v letu 1935. V poslovnem letu 1935 je bilo 556 več tožb vloženih kakor v letu 1934. Vključno s tožbami, ostalih iz prejšnjega leta (79) je bilo rešiti v celem 1801 tožb (1722—79). V novo prirastlih tožbah je bil oprt tožbeni zahtevak v 3 primerih na borzni posel in v 1719 primerih na posle, sklenjene izven borze.

Od vseh tožb je bila zavržena zaradi nepristojnosti 1, s poravnavo rešenih je bilo 15, s sodbo zbog izostanka 1426, s sodbo po izvršeni razpravi 53, na drug način 33, dočim miruje postopek v 221 primerih. Nerešenih je ostalo 50 tožb.

Postopek je trajal v pravnih stvareh, rešenih s sodbo, od dne vlozene tožbe do izrečene sodbe manj kot en mesec v 1392 primerih, nad en mesec v 103 primerih. Od pravnih, ki so trajale do enega meseca, je bilo rešenih 182 v 8 dneh, 857 v 14 dneh, 353 pa v času med 14 dnevi do enega meseca. Zadnje število izvira iz dejstva, da je bilo vročanje tožb po pošti često združeno s težkočami, ker toženci niso hoteli prevzeti poslanih tožb v namenu, da zavlečejo plačilo vtoževanega zneska.

Pri vtoženih, izven borze sklenjenih poslih, tožitelj ni bil član borze v 955 primerih, toženec ne v 1699 primerih. Med imenovanimi strankami je bilo 2634 domačinov in 20 tujcev. Odvetniki so zastopali tožilce v 722 primerih, tožence v 49 primerih. Tožbam zoper stranke, ki niso bili borzni člani, je bilo ugodeno v 1470 primerih, 9 tožb je bilo zavrženih. V 1 primeru je bila zavržena tožba zoper stranko, ki je borzni član.



Naročnina za „Slovenski Pravnik“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čimprej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tja-kaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe:

Slovenski Pravnik l. 1909 do 1922 à 36 Din, posamezne številke à 3 Din.

Slovenski Pravnik l. 1923. dalje à 70 Din, posamezni snopiči (dvojne številke) po 12 Din, št. 11 do 12 l. 1935 po 25 Din.

Odločbe kasacijskega sodišča v civilnih stvareh, II. knjiga po 70 Din, posamezne pole, kolikor so v zalogi, po 3 Din.

Spomenica na drugi Kongres pravnika po 25 Din.

Dr. E. Pajnič: Sreska kot kazenska sodišča po novem zakoniku o sodnem kazenskem postopanju — po 15 Din.

Dr. Fr. Skabernè: Slovenski advokati in javni notarji v književnosti, znanosti in politiki — po 12 Din.

Uporedna slavenska pravnička terminologija — po 30 Din.

Kupimo 1. in 2. številko letnikov 1930., 1931. in 1933. „Slovenskega Pravnika“. Ponudbe na upravo lista.
